

EIKER
OG
BESSEBERG-
SLEKTEN

Utgave januar 2021

Arne Besseberg

Innhold

1. Innledning	3
2. Eikers geografiske omfang	4
3. Befolkningen på Eiker	5
4. 1700-tallets straffemetoder	6
5. Industrien på Eiker	7
a. Strandsittere og selveiere	8
b. Røyserter og magasinkjørsel	9
c. Sagbruksnæringen	10
d. Kongsberg Sølvverk	11
e. Hassel Jernverk	12
f. Krogstad Spigerfabrique	13
g. Mølleindustrien	13
h. Ekers papirfabrik	13
i. Teglverk	13
j. Ekers bryggeri	14
k. Solberg bomuldsspinderi	14
l. Fredfoss uldvarefabrik	14
m. Vestfos cellulosefabrik	15
n. Haugsunds elektricitetsværk (Hokksund e-verk)	16
o. Sandholt mekaniske værksted	16
p. Ekers bergværk – Gruvedrift på Eiker	17
6. Nøstetangen glassverk	18
a. Norsk glasshistorie	19
b. Sorenskrivergården	19
7. Norges første offentlige kjørevei	21
8. Skolevesenet på Eiker	21
9. Nordens største gullskatt fra vikingetiden	21
10. Oldtidsfunnene på Besseberg	24
11. Foss / Fossesholm	29
12. Besseberg-slekten – stamfar Amund Besseberg	35
13. Slektstabell	40

Kilder:

- 1) EKER av Nils Johnsen, utgitt 1914, opptrykk 1979
- 2) Eikers historie – Bind 1: «Fra fangstmann til viking» av Øystein Kock Johansen*, utgitt 1994
- 3) Eikers historie – Bind 3: «Elvekulturen» av Ove Bjarnar, utgitt 1994
- 4) «Hagatæl, Jacob og Anne Serine Hagens slekt» av Hans Gulli, utgitt i 1986
- 5) Fagrapport for arkeologiske kulturminner og kulturmiljøer, Buskerud fylkeskommune 2015
- 6) Diverse nettstedet bl.a. fossesholm.no
- 7) Slekt og Data, Gravminner i Norge
- 8) Digitalarkivet

*) Johansen har to doktorgrader, er utdannet arkeolog, religionshistoriker og økonomihistoriker og forfatter. Han er også ekspedisjonsdeltaker og mangeårig medarbeider til Thor Heyerdahl

1. Innledning

Går man tilstrekkelig langt tilbake, vil de fleste finne ut at de stammer fra en bondeslekt. Slik er det også for oss i Besseberg-slekten. I den grad det måtte forekomme feil i dette dokumentet, så er det sannsynligvis også feil i kildene. Siden sannsynligvis alle vestfossinger er litt stolte av Fossesholm Herregård (www.fossesholm.no) og siden herregården har vært eid av Besseberg-slekten i flere generasjoner, er det fokusert en del på denne. Det er også lagt en del vekt på slektsgårdene Besseberg Søndre og Besseberg Nordre. Slekten er beskrevet fra 1655, men det er først fra Amund Besseberg, født i 1760, at detaljene kommer mer fram. Han kan regnes som slektens «stamfar» og jobbet seg opp til å bli en av Eikers største bønder.

Foruten Fossesholm og slektsgårdene, er det fokusert på forfatterens egen slektsgren til og med egen generasjon (før ektefeller og barn). Det er tenkt at de som ønsker det, eventuelt kan gå videre i sin egen slektsgren (se slektstabellen i slutten av dokumentet).

Det viser seg at Eiker har ganske mange spor fra vikingetiden. Besseberg-gårdene har inneholdt en rekke vikinggraver som ble gravd ut hovedsakelig i 1891 og flere gjenstander er avbildet i dette dokumentet. Det er Besseberg Nordre som fremstår som dagens Besseberggård. Besseberg Søndre har i tre generasjoner vært eid av Stenshorne-slekten som også nedstammer fra Besseberg (se tabellen på slutten av dokumentet). Besseberg-slekten har således vært en betydelig bondeslekt på Eiker. Siden forfatteren i oppveksten trivdes så godt i å hjelpe sin morfar på hans småbruk, kan det være at det har ligget noen godt gjemte bondegener der.....

Det er også tatt med et kapittel om Nordens største og fineste gullskatt fra vikingetiden som ble funnet på gården Nedre Hoen i Hokksund i 1834.

Vestfossens beliggenhet ved elven og fossen gjorde at det tidlig ble gode muligheter for industribygging idet vannet var en viktig energikilde. Senere fikk også Sølverket på Kongsberg og Jernverket ved Eidsfoss betydning for aktivitetene i Vestfossen. Dette dokumentet tar for seg utviklingen på Eiker med særlig fokus på Vestfossen på 1600-, 1700- og 1800-tallet.

Når det gjelder navn, må en være oppmerksom på at sønnene fikk farens navn med *sen* etter i tillegg til slektsnavnet. Hvis Lars Besseberg hadde en sønn som het Ole, ville Ole hete Ole Larsen Besseberg. Oles sønn Peter ville hete Peter Olsen Besseberg etc. Døtrene het f.eks. Ingeborg *Larsdatter* Besseberg. Når/hvis hun giftet seg, ble Besseberg skiftet ut med mannens etternavn. Det var også vanlig at gårdeieren tok gårdens navn på 1800-tallet. Av denne grunn har da Besseberg-navnet gått over til f.eks. Fossesholm og Stenshorne etter gårdsnavnene.

2. Eikers geografiske omfang

Gjennom 1700-tallet lå Eiker (Eker, Eger) under Kongsberg Prosti og Akershus stift. Sognekallet besto av Haugs hovedsogn og Fiskum annekssogn. Folk på Eiker hadde merket grensene mot Kongsberg, Sandsvør og Numedal ved å hogge symboler inn i steiner og fjell. Grensen mot nord var Modum, Lier i øst og Grevskapet Jarlsberg i sør og mot vest var det altså Sandsvør og Numedal. Verdslig lå Eiker under Buskerud Amt og utgjorde et fogderi sammen med Lier, Modum, Sigdal og Hurum. Sorenskriveriet omfattet Eiker, Modum og Sigdal. Eiker var et elveland med et elvefolk. **Vannet** var den sentrale drivkraften for mye av Eikers næringsliv.

Tettstedets historie er også preget av nærheten til de adelige setegårdene Sem og Foss og av rivaliseringen mellom adel, kongemakt, byborgerskap og

Tunet på Berg gård med Sem i bakgrunnen. E134 går til høyre for gårdene.

lokale bønder. Foss var det opprinnelige navnet til Fossesholm. Sem lå langs riksveien mellom Hokksund og Vestfossen og var i lange perioder under kronen (statseid), mens Fossesholm var privateid det aller meste av tiden. Berg gård ligger på Bergshaugen. Her har

det vært tingsted og kirkested i middelalderen.

Andre storgods som nevnes her er **Ulleland** (også skrevet *Ulveland*) gnr. 189 i Øvre Eiker og ligger i Bakke sogn. Gården er nevnt første gang i 1430. Første ledd i gårdsnavnet viser til den norrøne guden Ull, noe som viser at gården må være ryddet i god tid før kristningen. **Skjelbred**, gammel storgård og tidligere adelig setegård i Øvre Eiker ved E 134 like nord for Fiskumvannet.

Gården har bl.a. tilhørt slektene Tordenstjerne, Skak, Huitfeldt og Dyre. I 1650 ble Skjelbred en del av Hannibal Sehesteds mektige godseiendom, Skjelbredgodset, som omfattet 183 gårder. Gården kom under kronen ved Sehesteds fall og ble oppstykket fra begynnelsen av 1700-tallet. Gården har et totalareal på 3018 daa, hvorav 250 daa dyrket mark og 2500 daa produktiv skog.

I 1885 mente man at folketallet i Eiker hadde blitt så høyt at det var riktig å dele kommunen i to – Øvre og Nedre Eiker. Denne ordningen varte frem til 1. januar 2020 da Nedre Eiker, Svelvik og Drammen gikk sammen til én kommune, Drammen kommune. Fylkene Østfold, Akershus og Buskerud ble slått sammen til Viken.

3. Befolkningen på Eiker

En rekke små elver førte fra den lave rekka av fjell og åser som omsluttet stedet inn mot «Stor-Elven», Drammenselva eller Drammensvassdraget som fra Hokksund av førte produkter i en kontinuerlig strøm sørover mot Drammen (Bragernes og Strømsø, sentrum av Drammen på hhv nordsiden og sørsiden av elva) og brakte varer og personer, også fra fjerne himmelstrøk, inn til Eiker. Dette elvesystemet ga grunnlaget for ei blomstrende sagbruksdrift.

Kart som viser bl.a. Eiker (Eker)

På begynnelsen av 1600-tallet var sagbruksnæringen på Eiker bygd ut til et nivå som ikke ble overskredet seinere i århundret. Godt spredt over hele prestegjeldet var det 78 sager. Bøndene eide de fleste sagene og dreiv sjøl med en betydelig trelasthandel. Men også adelen hadde satt seg godt fast i Vestfossen og Skotselv. Flere av landets mest betydelige adelsfamilier eide sager og eiendommer på Eiker. Fossesholm, Sem (mellom Vestfossen og Hokksund langs riksveien) og Ulleland var setegårder for adelen. Kongen var også en betydelig sagbrukseier. I 1616 ble leilendingene skjøvet ut av sagbruksdrifta gjennom omfattende nedleggelse av sager. Seinere ble både adelens og bøndenes posisjon svekket til fordel for handelsborgerskapet. Først rykket lokale borgere med fotfeste i Bragerøen inn på Eiker, i neste omgang kom de virkelig tunge internasjonale finansgigantene inn i næringen.

I 1662 fikk borgerne på Bragerøen, Strømsø og Tangen salgsmonopol på trelast. Dette styrket sjølsagt grepet deres om sagbruksindustrien. Men i 1651 bestemte kong Fredrik III å legge ned stattholderembetet til Jens Juel og krevde godset lagt inn under kronen (Juel hadde skaffet seg mye eiendommer

gjennom sin pantelånsvirksomhet). Dette siste gikk ikke. I stedet åpnet denne akten veien for store internasjonale storborgere. Først ble Sem, Fossesholm, Ulleland, Skjelbred og Fiskum forpaktet bort. I neste omgang tvang de dårlige statsfinansene fram en avhending av godset etter forhandlinger. I 1675 ble det utferdiget kongeskjøter til baron Constantin von Marselis på Fossesholm, til Albert Baltzer Berns med arvinger på Sem og til Paul Klíngenberg på Ulleland, Fiskum og Skjelbred. Både Marselis og Berns var internasjonale finansgiganter med sete i Christiania, Antwerpen, Hamburg og Amsterdam. Ikke lenge etter ønsket disse å selge sine eiendommer og det var ikke vanskelig å finne norske kjøpere.

Omkring 1620 nådde tilvirkning og eksport et høydepunkt i Norge og dette stemte også med forholdene på Eiker. Med andre ord tyder alt på en lykkelig forening mellom bondeøkonomi og en slags «adelskapitalisme» på Eiker. Om sagbruksnæringen egentlig gikk ut over jordbruket, er et mer åpent spørsmål. Sikkert var det i like stor grad tale om en gjensidig nytteeffekt som skapte en mer avansert bondeøkonomi, som i økende grad utover 1700-tallet skulle bli modernisert.

I 1711 tok en del bønder i Fiskum et initiativ som kom til å bli skjellsettende for bondesamfunnets utvikling. De søkte da om å bli langt under cirkumferencen til Sølvverket i Kongsberg, et område rundt Sølvverket der de fikk rett til flere typer ytelse fra bøndene. Gjennom sagbruksdriften og trelasthandelen hadde Eiker lenge opplevd en form for modernisering av økonomien. Men søknaden fra Fiskumbøndene var likevel begynnelsen til en prosess som i økende grad kom til å integrere jordbruksøkonomi inn i førindustriell virksomhet og skape en bred bondeøkonomi, særlig for deler av Eiker.

Bøndene på Eiker satset på havreproduksjon og stort hestehold, en profil som best lot seg forene med økende krav til deltakelse i leveranser av kull, setteved og tømmer, og kjørsel (kjøreoppdrag med hest) til Sølvverket. Samtidig økte jordbruksproduksjonen betraktelig i løpet av 1700-tallet. Bl.a. ved hjelp av et voksende husmannsvesen ble det skapt mekanismer som bidro til et fruktbart samspill mellom jordbruk og industriell virksomhet.

Eikværingenes økonomi var i økende grad blitt knyttet til Kongsberg pga. gruveaktiviteten der. Gruvene hadde behov for såkalt gjøpeldriving der hestene gikk i evig runddans og dro sten opp fra gruvene. Det var stort behov for kjørsel (transport) til gruvene av f.eks. ved, tømmer, kull og ulike matvarer.

4. 1700-tallets straffemetoder

Dette kapitlet er tatt med som en «kuriositet» for å vise at det ikke er så veldig lenge siden vi i Norge hadde litt andre normer enn vi har i dag – med halshugging og utstilling av hodet på en påle! Noen eikværingers måtte gå i døden etter møte med Overbergamtretten (1621-1830). I 1753 ble Amund Larsen og Inger Olsdatter ved Hassel jernverk dømt til døden p.g.a. blodskam (incest). Begge ble halshogd. Nedenfor er det listet noen dødsdommer på Eiker på 1700-tallet:

- 1710 Ole Amundsen Maus, drap
- 1711 Søren Olsen, drap
- 1715 Enken Gunbiørn Halvorsdatter. Halshogges og hodet settes på en stake. Barnefødsel i hemmelighet.
- 1727 Marte Pauldatter. Halshogges og hode settes på en stake. Abortsak
- 1732 Kjell Olsen. Halshogges, Incestsak.
- 1735 Bergmann Ole Kristensen dømt til bål og brann p.g.a. seksuell omgang med ei ku. Kua skulle også henrettes.
- 1740 Anne Eriksdatter og Kristine Nilsdatter halshugges pga abortsak
- 1740 Margit Klokkestu. Halshugges,, hodet settes på en stake, høyre arm avhogges og deretter begravnes på retterstedet.
- 1745 Dorthe Sørensdatter. Halshogges for mord.
- 1760 Halvor Kristensen Holtenes, drap

Avrettingsmåtene ser vi var strenge. Blant de relativt få eksemplene som er vist ovenfor, var det bare kvinnene som fikk hodet på en stake. Forfatteren kjenner ikke til om dette er en tilfeldighet eller en regel. Det er også et interessant spørsmål om *Overbergamtretten* med sin tilknytning til Sølvverket på Kongsberg kan ha vært mer «føydal» enn det øvrige rettsvesenet i landet.

5. Industrien på Eiker

I siste halvdel av 1700-tallet fikk Eiker en bred industriell virksomhet. Rent bedriftsøkonomisk gikk ikke alt like godt. Den dansk-norske helstaten

Kong Christian IV

beskyttet mye av næringslivet, men det er uklart hvor stor betydning den voksende industrien hadde nasjonaløkonomisk. For mange eikværing ser det imidlertid ut til at konsekvensene var positive. Privat, risikovillig kapital bidro til å opprettholde nasjonale målsetninger i industrien, samtidig som den skapte en overrullingseffekt i lokalsamfunnet. Eiker trakk ikke bare til seg kapital, men også utenlandske fagarbeidere, noen vervet gjennom industrispionasje. En stor arbeiderbefolkning kom til å sette sitt preg på Eiker. Industriell ekspansjon dro også med seg økt satsning på skoleverket. Eiker ble et virkelig tidlig-moderne lokalsamfunn. Nøstetangen glassverk ble også etablert på 1700-tallet (i 1741, se eget avsnitt).

Navnet **Vestfossen** (Vestre Fossen, Westfossen) ble tatt i bruk på begynnelsen av 1600-tallet. Tidligere hadde fossen vært kjent som **Holmefoss**, (siden det var en holme midt i fossen) der det hadde vokst fram en liten tettbebyggelse rundt møller og sagbruk på grunnen til gårdene Foss og Såsen. Det er således uklart hva som er bakgrunn for at navnet Vestfossen

ble tatt i bruk, men det virker som om det skjedde i forbindelse med **kong Christian IVs** anleggelse av smeltehytte ved fossen i 1602. En mulighet er at «Vestre Fossen» ble tatt i bruk fordi den ligger vest for hovedvassdraget «Drammenselva».

Vestfossen har gjennom historien vært et typisk industristed, men også et knutepunkt for samferdsel. Viktigste næring var oppgangssager og trelasthandel, og i nyere tid treforedling, men også en lang rekke andre industribransjer har vært representert opp gjennom historien. Stedet var dessuten et knutepunkt for varetransporten til Kongsberg by og Sølvverket og for godstransporten til og fra *Eidsfos Jernverk*. Varene ble fraktet med båt fra Drammen til Vestfossen og ble her lastet om til hest og vogn (slede) for det som skulle til Kongsberg og på båt ovenfor fossen for det som skulle til Eidsfoss.

Mølle drift i Holmefoss er kjent fra midten av 1300-tallet, og alt før dette, i høymiddelalderen, har antagelig dette vært ett av de viktigste møllebrukene på Eiker.

Natt til 24. april 1880 ble Vestfossen herjet av den store bybrannen som rammet 104 hus og gjorde 700 mennesker husløse. Brannen rammet størstedelen av boligbebyggelsen på Semssiden (av elven) og en del på Foss-siden, samt spinneriet, veveriet, stangjernshammeren, spikerhammeren og flere sag- og møllebruk. Begge tresliperiene overlevde derimot brannen. Mange av bolighusene på Foss-siden slapp også unna, men dette området ble rammet av en brann et par år seinere. Dessuten ble flere gamle bygninger revet i forbindelse med gatereguleringen og gjenreisningen etter brannen. Den nyopprettede bygningskommunen (Øvre Eiker ble som nevnt etablert i 1885) ledet arbeidet med gjenoppbyggingen, og flere steder ble fjellknauser sprengt vekk for å gi plass til et rettvinklet gatenett med Storgata som hovedferdselsåre.

Strandsittere og selveiere

Vestfossen hadde vokst fram som et brukssamfunn under herregårdene Fossesholm og Sem. Innbyggerne var husmenn under disse to gårdene, eller «strandsittere», som det ofte ble kalt på et slikt tettsted. På begynnelsen av 1700-tallet var imidlertid Semsgodset i full oppløsning, og mange bønder som hadde vært leilendinger ble nå selveiere. Tomtene i Vestfossen, som hadde vært en del av godset, gikk i kjøp og salg og tilhørte etter hvert den lokale bondesønnen Rasmus Skistad. Han etablerte seg som vertshusholder og tjente seg rik, dels på vertshusdriften og dels på å dele tomter, bygge nye hus og bygsle dem bort til folk som kom flyttende til stedet. På sine eldre dager bestemte imidlertid Rasmus Skistad seg for å testamentere disse tomtene og husene til dem som bodde der. Slik gikk det til at omtrent halvparten av innbyggerne i Vestfossen, de som bodde på Semssiden, ble selveiere bokstavelig talt over natta da Rasmus Skistad døde.

De som bodde på Foss-siden var derimot fortsatt strandsittere. Først mot

slutten av 1800-tallet begynte de en etter en å kjøpe grunnen som husene deres sto på.

Sosialt og økonomisk var det knapt noen vesentlig forskjell mellom selveiere og strandsittere. Økonomisk status var først og fremst avhengig av yrke. Med hensyn til skolegang var det imidlertid et skille mellom barna til dem som var faste bruksarbeidere og resten av befolkningen. Alt i 1749 ble det etablert fast allmueskole i Vestfossen, men seinere ble det også opprettet en bruksskole som ble finansiert av eierne av sagbrukene og den øvrige industrien og var forbeholdt barna til arbeiderne der. Denne ordningen varte helt fram til 1911, da *Vestfossen Kredsskole* og *Vestfossen Brugsskole* ble slått sammen til *Vestfossen skole*.

Røyter og annen transportvirksomhet

Satsningen på bergverk tidlig på 1600-tallet fikk forholdsvis liten direkte betydning for Vestfossens utvikling. Derimot fikk den stor indirekte betydning, gjennom etableringen av byen Kongsberg og Kongsberg Sølvverk. Dette ble raskt en av landets aller største byer, og den var helt avhengig av tilførsel av korn og andre matvarer, ikke bare fra nabodistriktet, men også fra utlandet. Hovedtyngden av denne transporten gikk fra Drammen opp Storelva og Vestfosselva til Vestfossen, der varene ble lastet om til landevei. Slik ble Vestfossen et knutepunkt i denne viktige transporten.

Selv om det alt på 1620-tallet ble etablert en Kongevei mellom Kongsberg og Drammen, foregikk transporten av tungt gods med båt. *Røyert* var betegnelsen på en egen yrkesgruppe som rodde disse «storbåtene» med varer fra Drammen til Vestfossen, en strekning på nærmere tre mil. Derifra var det en nesten like lang transport langs landeveien til Kongsberg med hest og vogn eller hest og slede.

Denne trafikken ga grunnlag for at det etter hvert vokste fram flere vertshus og skjenkesteder i Vestfossen. Det har sikkert også ført til at håndverkere av forskjellig slag slo seg ned her, og det har ganske sikkert foregått småhandel, selv om dette egentlig var forbeholdt byene. Den økonomiske krisen som preget landet de første tiårene av 1800-tallet må også ha rammet Vestfossen, både ved at den britiske handelsblokaden hindret eksporten av trelast og ved at driften av Kongsberg Sølvverk ble trappet ned og i flere år var fullstendig nedlagt. Imidlertid ble denne kriseperioden fulgt av flere tiår med ny vekst. I 1825 var det knapt 400 innbyggere i Vestfossen, mens i 1865 hadde folketallet for lengst passert 1000.

Vestfossen var preget av samferdsel også på andre områder på denne tiden. I 1866 anskaffet *Eidsfos Jernverk* dampskipet «Ekern», som ble satt i rute mellom Eidsfoss og Vestfossen. Seks år seinere kom det også jernbane-forbindelse, med anleggelsen av Kongsbergbanen. De store forandringene skapte imidlertid også problemer for et tettsted som Vestfossen. Dampskip og jernbane gjorde for eksempel at den tradisjonelle røyerttrafikken mistet sin betydning.

Både sølvgruvene og jernverket bidro til at det ble en utstrakt transportvirksomhet på Eiker. Dette kom i tillegg til all transporten som skyltes sagbruksvirksomheten. Alle skogeierne fikk plikt til å forsyne de ulike industri-bedriftene med kull, setteved og andre materialer etter verkets behov og skogens tilstand. De gårdene som ikke hadde skog, skulle sørge for kjøring/transport.

Sagbruksnæringen

Alt før midten av 1300-tallet er det også dokumentert trelasthandel fra gårder ved Eikern. Denne transporten må ha foregått via Vestfosselva og Drammenselva, slik at tømmeret antagelig har blitt trukket på land forbi Holmefoss, noe som også gjorde at det ville være behov for arbeidskraft på

Holmefoss eller selve Vestfossen

stedet. Opprinnelig har sikkert arbeidet i forbindelse med møller og tømmertransport blitt utført av trelle og tjenestefolk på gårdene i nærheten, men i løpet av middelalderen har det vel også sannsynligvis blitt etablert enkelte husmanns-plasser, som boliger for møllere og tømmerfløtere med familier. Både Sølvverket på Kongsberg og

Jernverket på Skotselv krevde mye råvarer fra skogene. Bl.a. dette gjorde at Eiker tidlig fikk en sagbruksindustri.

Kongelig og adelig eierskap bidro utvilsomt til at sagbrukene i Vestfossen beholdt sine rettigheter til å skjære for eksport og at de fikk tildelt et stort eksportkvantum da kvantums-bestemmelsene ble opprettet i 1688. Dessuten sikret dette eierskapet tilgang på tømmer. Fossesholm kontrollerte meste-parten av skogen rundt Eikern.

Eiker hadde mye skog og lå ved en rekke forskjellige elver slik at sagbruksnæringen vokste seg stor og betydelig. Elvene ble i stor utstrekning brukt som transportveier helt ned til Bragernes og Strømsø (Drammen).

Sagbruksnæringen var en viktig næring og ga arbeid til mange mann. Kvantum var etter hvert blitt fritt, men de privilegerte brukene var skjermet mot konkurranse ved at de hadde enerett til å skjære for eksport. Stangjerns-hammeren var fortsatt i drift, og både røyertbåtene og ulike håndverk skaffet sysselsetting til mange. Av ny virksomhet ble det blant annet etablert en spikerhammer og en stor gryn- og siktemølle. Den nye storetableringen i denne perioden var imidlertid *Vestfossen Spinderei & Væveri*, som betydde en rekke nye arbeidsplasser for kvinner. En annen ting som fikk stor betydning for stedet, var liberaliseringen av handelslovene, som tidligere hadde begrenset

vareomsetning til byer og ladesteder. Det ble tillatt å etablere landhandel, og alt på 1840-tallet etablerte det seg landhandlere i Vestfossen. 20 år seinere var det flere slike forretninger. Dermed ble Vestfossen i enda større grad enn før, et sted der de som bodde på gårder i nærheten kom for å kjøpe og selge varer.

Et langt større problem var det nok likevel at de gamle sagbruksprivilegiene ble avskaffet. I 1860 ble det tillatt å anlegge eksportsager hvor som helst, og tyngdepunktet i sagbruksnæringen flyttet seg raskt fra Vestfossen til Drammen, der det ble anlagt flere store damsager. Dermed startet et ny langvarig kriseperiode.

Kongsberg Sølvverk

er et gruveselskap som ble startet i 1623 og formelt opprettet ved kongelig resolusjon i 1624. Selv om Sølvverket ikke lå i Eiker, hadde det stor betydning for Eiker og Eikers befolkning. Derfor er Sølvverket tatt med her. Det første sølvet fra Kongsberg ble i 1623 smeltet i smeltehytta som ble bygd av Christian IV i 1602 i Vestfossen.

Verket er et av Norges eldste og mest kjente bergverk. Det regnes også som Norges største bedrift i førindustriell tid og nådde et omfang av om lag 1000 km gruveganger, 300 sjakter og mellom 1500 og 2000 skjerp. Fra starten ble berget drevet ut med fyrsetting i tillegg til fysisk uthakking med hammer og meisel. Fyrsetting gikk ut på at man brant bål inntil fjellet for at det skulle sprekke opp. Det ble eksperimentert med krutt fra 1659 og det ble regulær krutt drift fra 1681.

Gruvedrift i det spesielt harde Kongsberg-fjellet var kapital- og kraftkrevende, så verket gjennomgikk i hele sin driftstid konstant teknologisk utvikling for å effektivisere produksjonen. Resultatet av driften av svingte mellom 2–12 tonn sølv per år. Den samlede produksjon fra Kongsberg Sølvverk beløper seg offisielt til vel 1.350 tonn sølv, men det er sannsynlig at det reelle uttaket var større. Sølvforekomstene var vesentlig gedigent sølv, delvis som del av en kompleks malm knyttet til mektige ganger i berget. Virksomheten var i begynnelsen dominert av tyskere som ble rekruttert fra saksiske bergverk. Gruvene ble gitt tyske navn og administrert etter mønster av hevdvunnede tyske bergrettstradisjoner. Utviklingen av verket var høyt prioritert av den dansk-norske staten og den første offentlige kjerrevei i Norge ble bygget i 1624 til Hokksund som transportvei for gruveselskapet.

På 1720-tallet var bøndene på Eiker i ferd med å få et godt fotfeste i til dels lukrative kontrakter på ulike typer tjenester til Sølvverket på Kongsberg. Driften ved verket nådde toppen av omfang i 1770-årene da over 4 000 personer var direkte knyttet til produksjonen. 1750-årene, 1760-årene og 1770-årene var Sølvverkets storhetstid. I 1805 ble gruverdriften innstilt etter flere år med fallende sølvforekomster til tross for betydelige investeringer. På grunn av den sosiale nøden i kjølvannet av nedleggelsen, opprettet staten i 1806 et ekstraordinært fattigvesen for de tidligere ansatte ved bergverket. I 1810 la en stor bybrann mye av bergstaden Kongsberg i aske.

I 1816 ble gruvedriften gjenopptatt, om enn i mindre skala enn tidligere. Man forlot ideen om bred drift på mange gruver og valgte å satse på færre og mer sølvsikre gruver. Kunnskapen om hvor sølvet var mest sannsynlig å finne ble nå også stadig mer treffsikker. Det ble gjort betydelige nye malmfunn særlig i 1830-årene og 1860-årene. Den spesielt rikholdige Kongens gruve ble drevet til en dybde av over 1 000 meter. Verket utvant sølv helt frem til nedleggelsen, men fallende sølvpriser skapte etter hvert årvisse underskudd som ble begrunnelsen for Stortingets endelige vedtak om nedleggelse 17. mars 1957. Da hadde selskapet i flere år tjent mer på sine store skogeiendommer enn på selve gruvedriften.

Kongsberg Sølvverk var i kontinuerlig drift til 1958. Sølvverket er fredet som kulturmiljø etter kulturminneloven. Anleggene er nå nedstengt og åpningene delvis gjenmurt. En liten del er omgjort til museum og turistattraksjon under *Norsk Bergverks-museum* på Kongsberg. De av sølvgruvene som er åpne for publikum ligger i Saggrenda, 8 km fra Kongsberg sentrum. Her frakter et gruvetog besøkende 2,3 km inn i fjellet.

Hassel Jernverk

ved Skotselv i Øvre Eiker ble etablert i 1649 som et av de første jernverkene i Norge. Verket kan være noe eldre enn fra 1649, men dette var året da Frederik III utstedte privilegier. Det var i drift fram til 1870-åra.

Administrasjonen holdt til på gården Daler, og rundt denne sprang det opp ei grend med arbeiderboliger.

Jernmalm ble for det meste levert fra Hassel gruver i Modum og Barbu gruver nær Arendal, men også fra blant annet Besseberggruvene i Øvre Eiker.

De første eierne var rentemester Peder Vibe, borgermester i Christiania Hans Eggertssøn Stockfleth, slottsskriver Johan Garmann d.y. og fogden Christian Mogenssøn. De fire eierne delte seksten parter mellom seg; det er ikke klart

Ovn fra Fossesholm

om de hadde like andeler eller om det var ujevnt fordelt. François Coudrioux, en fransk hugenott, ble ansatt som bestyrer. Herman Krefting nevnes som direktør i de første to åra. Så ble det forskjellige eiere og Frantz Edler Neumann solgte i 1809 til assessor Peter Collett. Hans enke Eilertine Severine Bendeke solgte i 1837 til *Blaafarveværket*. Etter hvert gikk Blaafarveværkets eiere Wilhelm Christian Benecke Baron von Gröditzberg og Benjamin Wegner inn som personlige eiere på Hassel. I 1854 ble så verkets eiendommer solgt på auksjon, og fordelt mellom flere eiere. Det førte til at verket opphørte som bedrift. Benjamin Wegner endte opp som eneeier av Blaafarveverket.

Det var fortsatt noe aktivitet på deler av verket, blant annet i smeltehytta, fram til ut i 1870-årene. Ovnene på bildet var en spesialbestilling fra Jørgen von Cappelen og hustru Magdalene Darjes til Hassel-verket.

Krogstad Spigerfabrique

I 1762 etablerte drammensprokuratøren Lauritz Fjeldberg en spikerfabrikk i Krogstadelva. Spikerverket var ikke det første i landet, men det ble hevdet at det var det eneste i amtet som ikke var direkte knyttet til et jernverk. Opprinnelig var det reist en spikerfabrikk på gården Lundteigen ved elven Dørja (Fiskum) og denne var det nå som ble flyttet til Krogstadelva. Med dette var det startet nok en betydelig bedrift på Eiker. Rundt fabrikkene vokste det fram en tettbebyggelse. Ca. 100 mennesker hadde sitt levebrød på spikerfabrikkene i 1801. Både svenske og tyske arbeidere var godt representert i arbeidsstokken. I 1802 ble fabrikkene solgt til Peder von Cappelen som også var eier av Eidsfoss jernverk.

Mølleindustrien

Mølleindustrien ble også betydelig i løpet av 1700-tallet. Begrepene mølle og kvern dekket samme innretning, med noe ulik teknikk. Kvern drevet med vannkraft kom i bruk på 1200-tallet. Vannkraften ble enten fanga opp av et vannhjul (mølle) eller en kvernkall (kvern). På en alminnelig gårdskvern var kvernkallen det mest vanlige, mens vannhjul ble brukt på større bygdekverner. Krogstadelva ble et tidlig senter for mølleindustrien på Eiker. Der var god vanntilførsel fra mange tjern som egnet seg for damanlegg, og avstanden til et voksende bysamfunn ved Bragernes var kort. Alt midt på 1600-tallet var det to møllebruk i Krogstadelva og matrikkelforarbeidet av 1723 viser at det da var 10 møllebruk bare rundt Krogstadvassdraget. På begynnelsen av 1800-tallet var det også en rekke møllebruk på Eiker: Vestfossen hadde 3 siktemøller og 4 sammalskverner. På Lundteigen var det 1 siktemølle og 2 sammalskverner. I Hoenselva var det 3 siktemøller og 9 sammalskverner.

Ekers papirfabrik

ble anlagt i 1802 på initiativ av Hans Nilsen Hauge. Det var den første industrivirksomhet som ligger der Fredfoss ligger i dag. Virksomheten var eid av 6 interessenter hvorav Mikkel Nilsen Hauge (Hans' bror) var en av dem – han var også disponent for fabrikkene. Papirfabrikkene hadde i mange år en jevn produksjon på 2000 ris skrivepapir (1 ris papir tilsvarte 500 ark). Papir ble på denne tiden laget av linfiller og var av svært god kvalitet. Ved siden av papirtilvirkningen var det helt fra starten av også en benmølle i drift på anlegget.

Teglverk

Det var en rekke teglverk og kalkbrennerier på Eiker fra 1812 og utover. I 1834 var det bare Thorberg teglverk (ved Sandholt mek. værksted) som var igjen og det var nå eid av Hans Smørgrav. Det var også flere teglverk som bare eksisterte noe få år, blant disse var Besseberg og Bryn teglverker som ble etablert på midten av 1860-årene og lagt ned sammen med Thorbergverket i 1874.

Ekers bryggeri

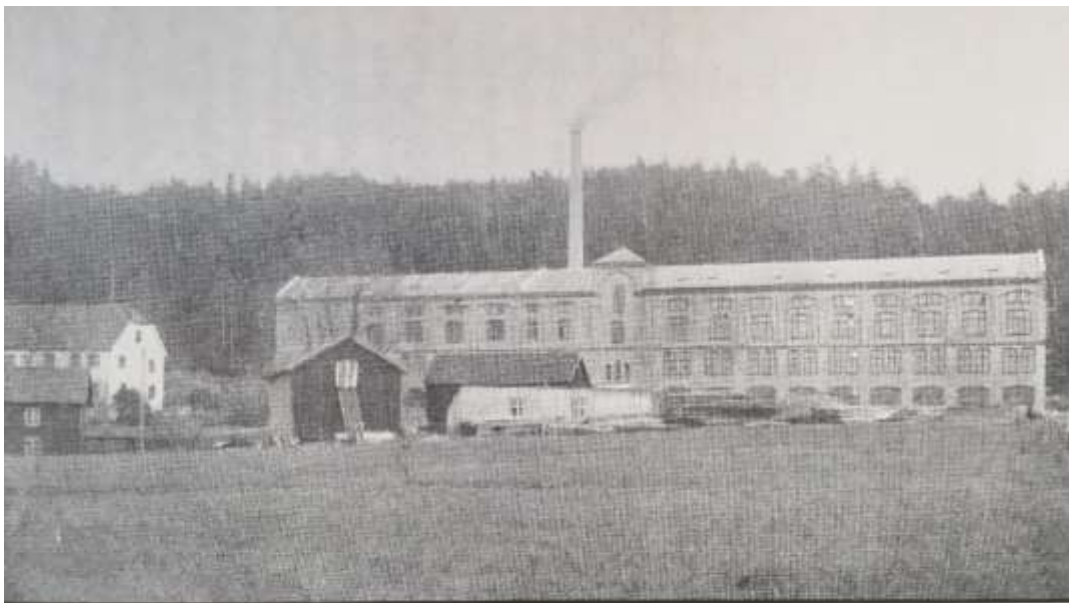
ble anlagt i Vestfossen i 1860-årene av Olaus Raaen. I begynnelsen av 80-årene ble det bygget om til et fullt moderne bryggeri og «ølet fra Ekers bryggeri var bekjent for sin godhet, noget man bl.a. tilskrev det utmærkede vand». Da bryggeriet i 90-årene ble nektet å selge ølet, ble det nedlagt. Rundt år 1900 ble det en kort tid drevet av «Restauratørenes forening i Kristiania».

Solberg bomuldsspinderi

ble også etablert med initiativ fra Hans Nilsen Hauge. Her ble den første tråden spunnet i 1818. Maskinene ble, som de fleste andre steder, drevet med håndkraft. Man forsto at dette ikke kunne gå i lengden. Man bygslet derfor et vannfall i Solbergelven og flyttet spinneriet dit i 1820. Året etter var det i drift og det var det helt til 2007. Solberg spinneri var sett på som et av Europas beste spinnerier med et utsøkt veveri, men likevel skulle det bli vanskelig å drifte lønnsomt.

Fredfoss uldvarefabrik

Ble anlagt i 1895 på ruinene av Eiker papirfabrikk som var etablert av Hans Nilsen Hauge. Ullspinneriet ble etablert av svensken J. A. Larsson som ble norsk statsborger i 1905. Etter noen års forløp kjøpte Larsson hele eiendommen, bygde en ny fabrikkbygning, satte i stand damanlegget

Fredfos uldvarefabrik.

(Gommeruddammen) og en lengre rørledning skaffet det nødvendige trykket til turbinanlegget. Anlegget er inndelt i 4 deler: Spinneriet, veveriet, fargeriet og appreturavdelingen (appretur er en samlebetegnelse for prosesser, både kjemiske og mekaniske, som tekstiler gjennomgår etter at de er produsert. De utføres for å gi stoffet et karakteristisk utseende, forbedre stoffets egenskaper og øke motstandsdyktigheten mot spesielle påkjenninger, eller tilføre nye egenskaper).

Når fargeriet var i virksomhet, ble fargene skylt ut i bekken som rant videre fra Fredfoss og gjennom eiendommen Hedenstad (Carl Bessebergs, senere Eivind Bessebergs eiendom) slik at bekken kunne være både rød og blå!

Fredfoss produserte stoffer for både kjoler og dresser, tepper og sjal og fabrikken hadde mer enn nok å gjøre med å dekke etterspørselen.

Vestfos cellulosefabrik

er den nest eldste cellulosefabrikken i Norge og ble etablert ved stiftelse av aksjeselskapet *Vestfos Cellulosefabrik A/S* i Kristiania i 1886. Drivkraft var forretningsmannen Wilhelm Melhuus fra Drammen, som bl.a. dreiv med tremasseeksport. I starten var fabrikken ganske liten, men ved oppkjøp av

«*Vestfossen træsliperi*», samt sag, høvleri og møllebruk fra brødrene Raaen/ Fossesholm, ble fabrikken i 1895 ombygget til en produksjon av 3800 tonn. Fabrikken ble i årene som fulgte bygget om mange ganger. Alle produktene fra Vestfos

Cellulosefabrik ble sendt ut via Vestfossen jernbanestasjon, og det var et sidespor inn fra Kongsbergbanen til fabrikkens anlegg med et eget skiftelokomotiv kalt «*Trikken*». Dette lokomotivet ble tatt i bruk allerede i 1908. I mellomkrigstiden ble det for øvrig foretatt mange ombygginger og utvidelser for å gjøre produksjonen mer lønnsom og effektiv. I 1911-12 ble det reist en ny papirfabrikk som var den største i sitt slag på disse kanter. I 1913 ble det produsert tremasse-papir for Kina.

Produksjonen de første årene var 7-8000 tonn/år. I 1914 brant syretårnet, svovelhuset og celluloseanlegget. For å komme på fote igjen, ble det foretatt

«*Trikken*» på Vestfos

Lokomotivet "Trikken"

en aksjeutvidelse på 400.000 kroner og gitt et privat lån på 1.5 millioner.

Hele vannkraften, i alt 1600HK, ble nå omsatt til elektrisk energi og fabrikkens elektrisitetsverk har i flere år forsynt Vestfossen med elektrisk belysning. Vestfos Cellulosefabrik har under hele sin virksomhet hatt elektrisk lys, slik at

man i 1911 kunne feire 25 års jubileum for de første elektriske lamper på stedet. Det elektriske lyset i Vestfossen er således av samme alder som Skiens elektrisitetsverk som regnes for det første i Norge.

Anlegget inneholder nå

- Cellulosefabrikk
- Papirfabrikk
- Kraftanlegg
- Verksteder for alle avdelinger
- Sagbruk (som leverer bord til emballasje av fabrikkens produkter)

Etter andre verdenskrig satset bedriften på finpapir, noe som betydde en kostbar ombygging av papirmaskin 2. I 1965 hadde papir-produksjonen kommet opp i 12.000 tonn, som behøvde 8000 tonn cellulose fra egen produksjon. I 1960-årene viste regnskapet underskudd i flere år, og i 1967 hadde gjelden nådd 20 millioner kroner. Eieren av Greker Cellulosefabrik, Mustad-gruppen, gikk inn med ny kapital. Bedriften fortsatte med 250 ansatte, men seint på høsten 1970 kom meldingen om konkurs. Denne beslutningen var omstridt, og den radikale NRK-journalisten Bjørn Nilsen skrev manuskript og oppførte teaterstykket «Svartkatten» i 1971.

Haugunds elektricitetsværk (Hokksund e-verk)

ble besluttet anlagt ved Ullernelven i 1910 og var det første anlegg på Eiker som bare hadde som formål å produsere elektrisk kraft. I Vestfossen, Skotselv og ved Hellefoss hadde fabrikkene elektrisk kraft og belysning til eget behov. I Vestfossen hadde dessuten fabrikken allerede i 1910 begynt å levere lys til stedets behov. Aksjeeiere i e-verket var kjøpmann Langeland, Gårdbrukerne Johan Ihlen og Ole Hoen og lensmennene Olsen og Th. Haug. Kraftstasjonen ble bygget like under «Hængeraset» og satt i drift 21. januar 1912. Første kunde var Fredfoss ullvarefabrikk.

Sandholt mekaniske værksted

ble etablert av brødrene Carl (forfatterens farfar) og Ole Besseberg i 1897. Sandholt mek. verksted ligger på samme sted som Thorberg teglverk lå i ca. 100 år. Tomten ble solgt til bl.a. Petter og Hans Spæren som ville oppføre et forsamlingshus for en luthersk frimenighet. Bygningen ble også oppført for dette formålet, men aldri innredet p.g.a. manglende tilslutning. Her ligger derfor nå det nye mekaniske verkstedet. Brødrene drev en tid sammen, men fra 1901 overtok Carl verkstedet alene. Opprinnelig var verkstedet kun tenkt for reparasjon av alle slags landbruksmaskiner, men Carl startet også produksjon av maskiner for ullvarefabrikker etter egen konstruksjon. Verkstedet leverte fargemaskiner for garn og stoffer, vaskemaskiner for stoffer og ull samt valkemaskiner (valking av ulltepper eller ullstoffer krymper stoffene, slik at de blir fastere og tettere).

Verkstedet leverte maskiner over hele landet i konkurranse med import fra Tyskland og Sverige. Carl hadde planer om å utvide produktspekteret til enkelte landbruksmaskiner – spesielt ploger og fjærharver.

Verkstedet ble drevet med vannkraft fra Hedenstadbekken rett øst for verkstedet (se også under Fredfoss uldvarefabrikk) med en mekanisk overføring fra en turbin som sto i den lille fossen like nedenfor bygdeveien.

Utsikt fra Røkebergbakkene mot Carl Bessebergs hus og Sandholt mek. værksted

Carl Bessebergs sønn, Leif, overtok senere verkstedet. Leifs sønn, Kåre, overtok etter Leif.

Kåre begynte med leveranse og service av drikkeautomater på slutten av 1950-tallet og bedriften skiftet navn til *Kåre Besseberg AS* (www.besseberg.no). Dette har Kåres sønn, Leif Kåre, fortsatt med inn i neste årtusen. Bedriften har noen av landets største industribedrifter på kundelisten og ligger i dag nærmest i utkanten av et villaområde med pene og godt vedlikeholdte bygninger som glir godt inn i omgivelsene. (adresse: Sandholtveien 6)

Ekers bergværk – Gruvedrift på Eiker

Tyske skjærpere hadde omkring år 1600 funnet større jernforekomster i åsene øst for Vestfossen. Det var to gruveområder og det ene var i Krambudalen hvor *Besseberggruven*, *Røkeberggruven* og *Saasengruven* lå. Navnet Krambudalen viser at her – det som i dag er «langt inne på skauen» - har det vært en krambu eller butikk. Krambudalen, i luftlinje omtrent 3 kilometer sørøst for Besseberg-gårdene og 3,5 kilometer sørøst for Vestfossen. Det er således spor etter mange bygninger i området. Alle gruvene hadde en anseelig arbeidsstyrke og det var drift året rundt. Når frosten og snøen kom, ble det ekstra mye liv for da begynte malmkjøringen til smeltehyttene. Dette pågikk så lenge det var snøføre.

Det var oppdagelsen av disse gruvene som førte til opprettelsen av *Ekers bergværk*. Kongen mente at Vestfossen var det beste stedet for anleggelsen av bergverket og i 1602 ble de nødvendige byggene oppført. I Vestfossen lå det allerede en smeltehytte som etter gamle beretninger var brukt til å smelte malmen fra Skjelbred- og Kolberggruvene. Kongen, Christian IV, var svært

interessert i denne bergverkvirksomheten og det var årsaken til at han høsten 1602 bodde både på Sem og Fossesholm.

Da Sølvverket på Kongsberg ble anlagt i 1623, fikk smeltehytten i Vestfossen også malm fra disse gruvene. Den første smeltingen av sølv fra Kongsberg foregikk på forsommeren i 1624 i Vestfossen og Christian IV var selv til stede for å se resultatet av prøvesmeltingen. Resultatet var meget tilfredsstillende, men Kongsberg fikk jo snart sine egne smeltehytter.

6. Nøstetangen glassverk

Det norske Kompani ble etablert i København i 1739 med formål å arbeide for en bedre utnyttelse av naturrikdommene i Norge. Som et ledd i denne plan skulle det anlegges glasshytter "udi de længst bortliggende skove, hvorfra tømmeret ellers paa ingen maade kan føres eller gjøres i penge". Stedsvalget ble likevel Hokksund, som faktisk var ganske sentralt i forhold til Kompaniets treforkullingsanlegg i Kongsberg og Sandsværområdet. Og i forhold til Bragernes (Drammen) for eksport og import. I 1741 ble den første glasshytta bygget. Det var et lite og beskjedent anlegg, nærmest beregnet på prøvedrift. Ved hjelp av en tysk glasshyttemester fra Thüringen ble produksjonen satt i gang. Nøstetangen fokuserte på hvitt glass og produksjonen ved Nøstetangen ble videreutviklet og verket fikk etter hvert navnet "Chrystalverket".

I 1753 ble major Herman von Storm ansatt som glassverksdirektør. Han var en dyktig leder med store ambisjoner. Hans målsetning var å bygge opp en nasjonal glassindustri med tilstrekkelig produksjon til å holde de forente riker med glassvarer. Allerede på høsten samme år ble smelteovnanlegget bygget om, og det ble innført hyttereglement etter tysk mønster.

Kunstneren og gravøren Heinrich Gottlieb Köhler kom til Nøstetangen i 1756-57 og ble der til 1770. Han regnes som den dyktigste av gravørene, etterfulgt av Villas Hansen Vinter, som opprinnelig var Köhlers svenn. Köhler selv tegnet bl.a. de gedigne lysekronene som henger i Kongsberg kirke (hengt opp i 1771). Lysekronen i midten er hele 3 meter høy, og lysarmene er av glass med vridde rifler og behengt med spir og pendelokker i klart, manganrødt og koboltblått glass - et fantastisk syn! Hans kunst og tekniske ferdighet kom til å prege de skjønne stykkearbeider i mange år. Glassverket knyttet til seg de beste blåserne og gravørene fra England og Böhmen bl.a. 2 engelske krystallarbeidere – James Keith og William Brown.

Storm påla Det norske kompaniets agent, Morten Wærn, å skaffe så mye opplysninger som mulig fra de engelske glasshyttene med tanke på å utvikle blykrystall. Høsten 1754 sendte Wærn 5 forseglede pakker med krystallmeng (blanding av råstoffer) til Hokksund og allerede året etter klarte Nøstetangen å lage det populære blykrystallet.

Nøstetangen er anerkjent over hele verden bl. a. for de vakre pokalene med detaljrike gravyrer og verket utviklet seg etter hvert til å bli et av de ledende glassverkene i Europa. Dette bekreftes ved at en rekke av de store kunstindustri-museene i Europa har gjenstander fra Nøstetangen i sine samlinger. Imidlertid ble det etter hvert vanskelig å skaffe nødvendig

brenneved til glasshytta (litt merkelig begrunnelse!), slik at produksjonen ble avviklet i 1777 og flyttet til Hurdal Verk.

Norsk Glasshistorie

Norsk glasshistorie strekker seg over en tidsperiode på 270 år med Nøstetangen Glasværk (1741 – 1777) som det første verket.

Etter at Nøstetangen ble nedlagt i 1777 ble den finere glassproduksjonen (småglass) flyttet til Hurdal (1778 – 1806) og senere til Gjøvigs Glasværk (1809- 1843). Det var utvilsomt en stagnasjon i utviklingen, selv om Hurdal er kjent for sin Louis XVIs stil og Gjøvik Empire for sine glass.

Ca. 1852 tok Hadeland Glassverk over produksjonen av finere glass, og har siden vært det mest fremtredende glassverket i Norge. Ved siden av Hadeland har Magnor Glassverk vært i drift siden 1896.

Ermitage-pokalen

Høvik Verk (1876 – 1933) og Randsfjord Glassverk (1950 – 1999) hadde begge en levetid på ca. 50 år, men i helt forskjellige tidsperioder.

Sorenskrivergården

Nøstetangen norsk glassmuseum ligger i idylliske omgivelser, i den Gamle Sorenskrivergaarden i Hokksund (ved nordsiden av broenden). Det har vært sorenskrivergård på stedet siden 1856. Den første brant ned ved forrige århundreskifte.

I 1902 gikk Justisdepartementet ut med en arkitektkonkurranse. Denne skulle etter planen munne ut i en prototyp for framtidige sorenskrivergårder i Norge. Konkurransen ble vunnet av en ung norsk arkitekt, Karl Guettler, som var bosatt i Stockholm.

Imidlertid var han for ung til å forestå oppføring av gården, slik at det ble nr. 2 som fikk den oppgaven. Vinnerpremien var kr. 600. Gården stod ferdig 15. mars 1904, men ble nesten 4 ganger dyrere enn kalkulert. Derfor ble det bare én slik vakker sorenskrivergård i Norge!

Gården tjente som sorenskrivergård fram til 1996. Seinhøstes 1997 kjøpte Stiftelsen Nøstetangen Glasværk og Nøstetangen Glasværks venner gården i nært samarbeid med Øvre Eiker kommune, med det formål å etablere **Nøstetangen Museum.**

En av lysekronene i Kongsberg kirke

7. Norges første offentlige kjørevei

Våren 1624 oppholdt kong Christian IV seg på Eiker sammen med statholderen Jens Juel og Hartvig Huitfeldt. Sistnevnte fikk i oppdrag å bygge en kjørevei fra Kongsberg til nærmeste havn, Bragernes. Veien skulle begynne ved fossen på Kongsberg, gå igjennom Fiskum og over Sem til Haugsund (Hokksund) og fortsette over elven og ut til sjøen. Arbeidet ble straks påbegynt og utført av bøndene på Eiker og i de nærmeste bygder og ble visstnok åpnet for trafikk allerede året etter.

8. Skolevesenet

Eiker var blant foregangsbygdene når det gjaldt skolevesenet i Norge. Den sentrale bebyggelse og relativt tette befolkningen gjorde vel sitt. De største tettstedene i det 17. og 18. århundre var Skotselv med Hassel jernverk og Vestfossen med sin trelastindustri. På disse stedene ble det da også tidlig faste skoler. Fastscole i permanent forstand for hele allmuen fikk Eiker i 1747 i Vestfossen. Det var 5 faste skoler i Eiker før 1814. I tillegg til fastskolene i Vestfossen og Skotselv kom Haugsunds skole og Fossesholm bruksskole. Likevel dominerte omgangsskolene fortsatt på denne tiden.

9. Nordens største gullskatt fra vikingetiden

På Eiker kjenner en til ca. 110 gravhauger. 105 av disse ligger på Øvre Eiker. De fem i Nedre Eiker ligger alle på gården Skramnes. Det er ikke noen riktig store gravfelt på Eiker, men det er likevel enkelte gårder som har gravfelt som hever seg over gjennomsnittet. Det er således gjort en rekke oldtidsfunn på Eiker, men nedenfor er det bare tatt med det som er funnet på Besseberg (kap. 10) og Nordens største oldtidsfunn på Nedre Hoen i Hokksund. Dette er ingen overraskelse ettersom Hoen er en av de eldste og mest betydelige gårdene på Eiker. På gården skal det engang ha vært et gravfelt på 13 gravhauger. I dag er det bare 8 gravhauger tilbake hvorav 7 av disse utgjør et gravfelt.

Her skal vi imidlertid bare ta for oss «Nordens prektigste gullskatt fra vikingetiden» funnet på Nedre Hoen i 1834. Historien bak funnet er følgende: I ei myr bak gårdsbygningene holdt husmannen Halvor Torstensen Kvernemoen fra Heddal på med grøfting (graving for å drenere myra). Stedet ligger i dag like inntil jernbanelinja som ble anlagt i 1863. Myrforsenkningen som ennå kan sees tydelig i terrenget, var i forhistorisk tid ei bukt fra Drammenselva. Senere var det her et tjern som grodde igjen til ei myr. Det var blitt 12. august og Kvernemoen hadde spadd i flere dager. Nå jobbet han i den våtete delen av myra. På ca. 1m dybde spadde han opp noe tungt som syntes å ligge samlet. Kværnemoen oppdaget raskt at dette dreide seg om verdifulle og kostbare saker og ga beskjed til grunneieren Borger Christophersen Hoen.

Det viste seg at majoriteten av sakene besto av gull med en samlet vekt på 2,5 kg. Funnet av Nordens største og fineste gullskatt fra vikingetiden var et faktum. Funnstedet kalles i dag for «Gullmyra». Borger Hoen meldte fra til myndighetene og i hht datidens lovverk, ble funnet overlatt statskassen. Hoen

fikk utbetalt gullverdien som ble satt til 2030 speciedaler – et beløp som i 1993 tilsvarer kr.496.700. Beløpet delte Hoen og Kvernemoen likt mellom seg. Dette var selvfølgelig svimlende beløp i de dager, og husmannen reiste tilbake til Heddal og kjøpte en gård for pengene og ble sjøleierbonde.

Hoen-skatten er Nordens største og fineste gullskatt fra vikingetiden

Gullskatten anskueliggjør på en fremragende måte vikingenes røvertokter under fjerne himmelstrøk. Gjenstandene er helt klart røvede saker som en

eller flere lokale stormenn brakte til bygda etter en vellykket båtferd. Skatten og dens sammensetning gir oss et spenn i bredden i eikværingenes operasjonsfelt for ca. 1200 år siden – fra Bagdad og Konstantinopel i øst til

Kopi av spaden Hoenskatten ble gravd opp med står i rundkjøringen ved sydenden av Hokksundbrua

Frankerriket i vest. Skattefunnet er innlemmet i Universitetets Oldsakssamling og kan sees i dette museets såkalte «Skattkammer».

Arkeologene mener at skatten ble gravd ned mellom år 875 og 890. Det finnes tre teorier på hvorfor skatten ble gravd ned. En av teoriene går ut på at skatten ble ofret til gudene. Folk ga gaver til de egenrådige gudene, for at de skulle bli blidere. Slik ble vennskapet mellom gudene og menneskene styrket. – Skatten lå i en myr og man vet at myrvann gjerne var knyttet til ofring.

Den andre teorien handler om Odins lov. Alt du gravde ned i jorda før du døde, kunne du hente opp igjen i det hinsidige.

Den tredje teorien er at gullet ble gravd ned fordi det var urolige tider og de ville beskytte verdiene sine. Men hvorfor den i så fall ikke ble gravd opp igjen, er et stort mysterium. Hvis skatten ble gjemt før et angrep, kan det ha gått voldsomt for seg. Særlig om angriperne ikke fant verdisakene på gården. Kanskje den eneste som visste om gjemmestedet, ble drept, kanskje alle på gården falt, kanskje rømte de, kanskje glemte de.....

I 2014 ble det funnet en hel vikingegård på et jorde rett utenfor Hokksund sentrum. Stedet er nærmere undersøkt med georadar, men det har vært vanskelig å få finansiering til å gjøre noe mer ut av det foreløpig.

10. Oldtidsfunnene på Besseberg

Historien er delt inn i følgende perioder:

<i>Steinalderens slutfase</i>	2400-1800 f.Kr.
<i>Bronsealderen ca.</i>	1800-500 f.Kr. (Den første metalltiden)
<i>Romertid og folkevandringstid</i>	0 – 550 e.Kr.
<i>Jernalder ca.</i>	500 f.Kr. – 1050 e.Kr. (Vikingtiden går mot slutten i 1050)
<i>Yngre jernalder ca.</i>	600 e.Kr. – 1050 e.Kr.
<i>Merovingertiden</i>	600 – 800
<i>Vikingtiden</i>	800 – 1050
<i>Middelalderen</i>	500-1500

Funnene er gjort omkring én km sørøst for sentrum av Vestfossen, på gårdene Besseberg (Besseberg Nordre, g.nr./br.nr. 36/1 og Besseberg Søndre, g.nr./br.nr. 36/2) og Såsen (g.nr. 37) som ligger rett sør for Besseberg Søndre. Hedenstad ligger rett nord for Besseberg Nordre.

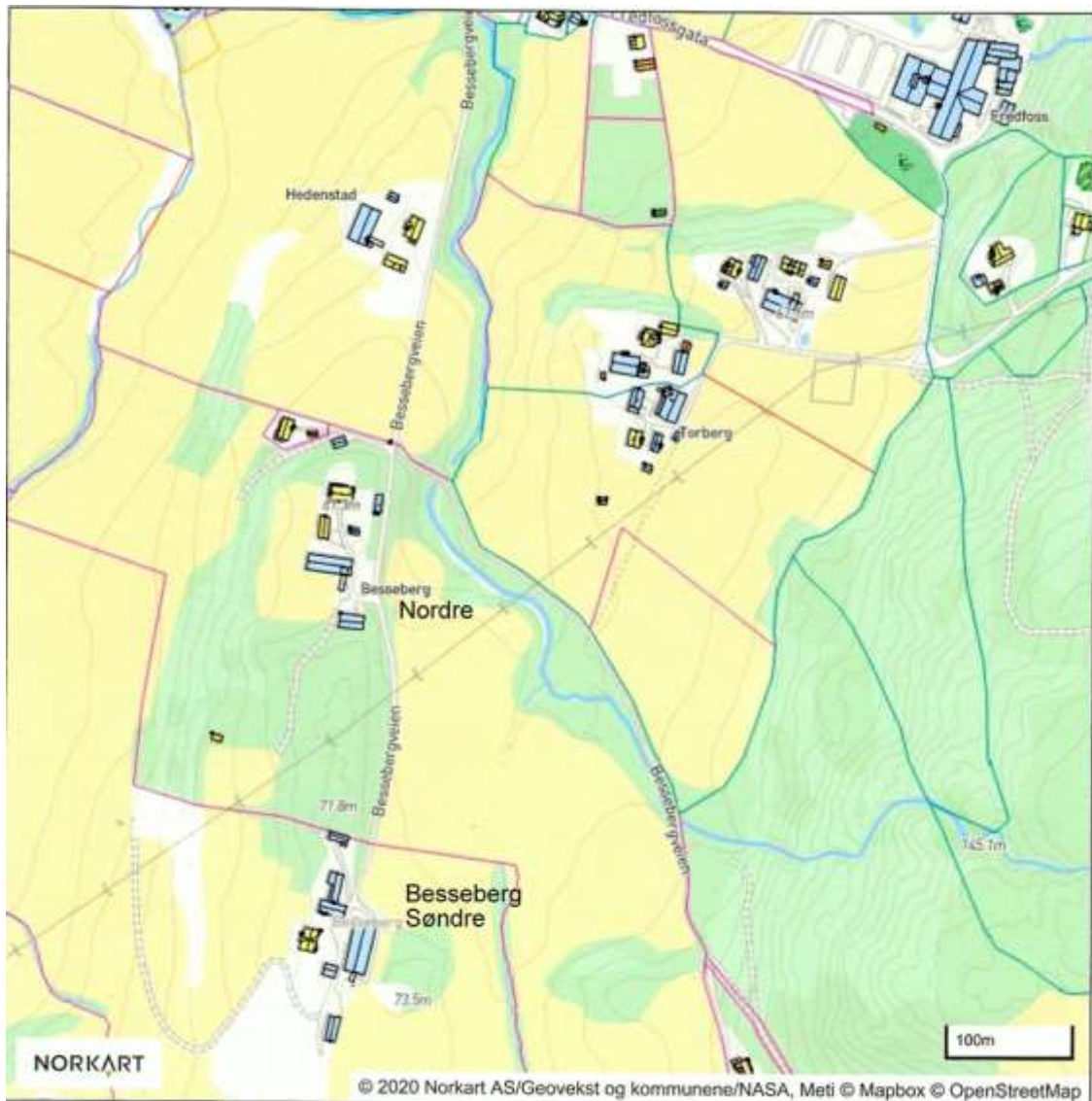
Gravene ligger på en lav åsrygg som strekker seg mellom gårdstunene på de to Besseberg-gårdene. Den er omtrent 150 meter lang (nord-sør) og 70 meter bred (øst-vest). Så å si alle gravene ligger på eiendommen Besseberg Nordre.

Det inneholder to gravfelt og en gravhaug. I tillegg er det registrert et funnsted for et beslag av kobberlegering her. Kulturminnene ligger på to forhøyninger langs kanten av terrassen. Området som omkranser kollene med jernaldergravene er i hovedsak åkerarealer.

Det nordligste gravfeltet besto opprinnelig av 7 rundhauger, en langhaug, en trekantet og en firkantet steinlegging. Gravene ble imidlertid gravd ut av arkeologen Nicolay Nicolaysen i 1891. Han var datidens Statens «antikvar» med ansvar for arkeologiske utgravninger over hele landet. Det ble gjort en rekke funn, som er beskrevet i Fortidsminneforeningens årsberetning for 1891. I Øvre Eiker kommunes Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer ligger Besseberghaugen innenfor Kulturmiljø 14: Besseberg-Såsen, som er beskrevet i den arkeologiske fagrappporten som ble laget i forbindelse med kommunedelplanen. I ettertid kan en si at Nicolaysen ikke gjorde et særlig nøyaktig arbeid – det gikk litt fort. Rundhaugene hadde før utgravingen diametere på 2,9-11,6 m, og høyder på 0,6-1,6 m. Langhaugen var 11 m lang, 4,8 m bred og 0,9 m høy. Den trekantete steinleggingen hadde tre armer på ca. 10 m lengde, mens den firkantete målte 2,5 x 3 m. Ved ØK-registreringen i 1965 var to av rundhaugene borte, i tillegg var det vanskelig å skjelle steinleggingene. Ved kontrollregistreringen i 2014 var det kun to hauger som sikkert kunne påvises. Utgravingen og senere aktivitet har ført til at det store flertallet av gravminnene i dag er tilnærmet fjernet, og de resterende er svært vanskelig å få øye på i terrenget. På grunn av utgravningsmetodene brukt på

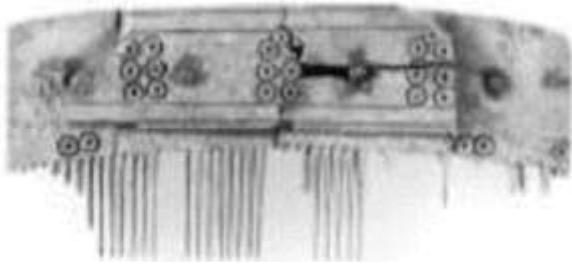

den tiden, er det likevel mulig at enkelte deler av gravminnene kan være urørte.

I sørkant av det nordligste gravfeltet ligger det en enkelt rundhaug. Den er klart markert i terrenget, og noe utgravid mot nordøst og øst. Den har en diameter på 12 m, og er 1,2 m høy. I dag er haugen svært overgrodd og delvis dekket av avfall. Det sørligste gravfeltet er tilnærmet intakt, og består av seks sikre og en usikker rundhaug. Alle haugene er klart markert og tegner seg tydelig i terrenget. De er steinblandete og har med unntak av én, svake forsenkninger i toppen. Haugen midt i feltet mot nordøst er mest utgravid og har en grop med diameter på 3 m og dybde 1,2 m. Dette er den største haugen i feltet med diameter 13 m og en høyde på 1,3 m. De andre haugene måler 4-12 m i diameter, og er 0,5- 0,9 m høye. Alle haugene ligger på Såsen Store (gnr/bnr 37/1 og 37/2). Funnstedet ligger på jordet rett øst for, og viser posisjon for et metalldetektorfunn; et beslag av kobberlegering.

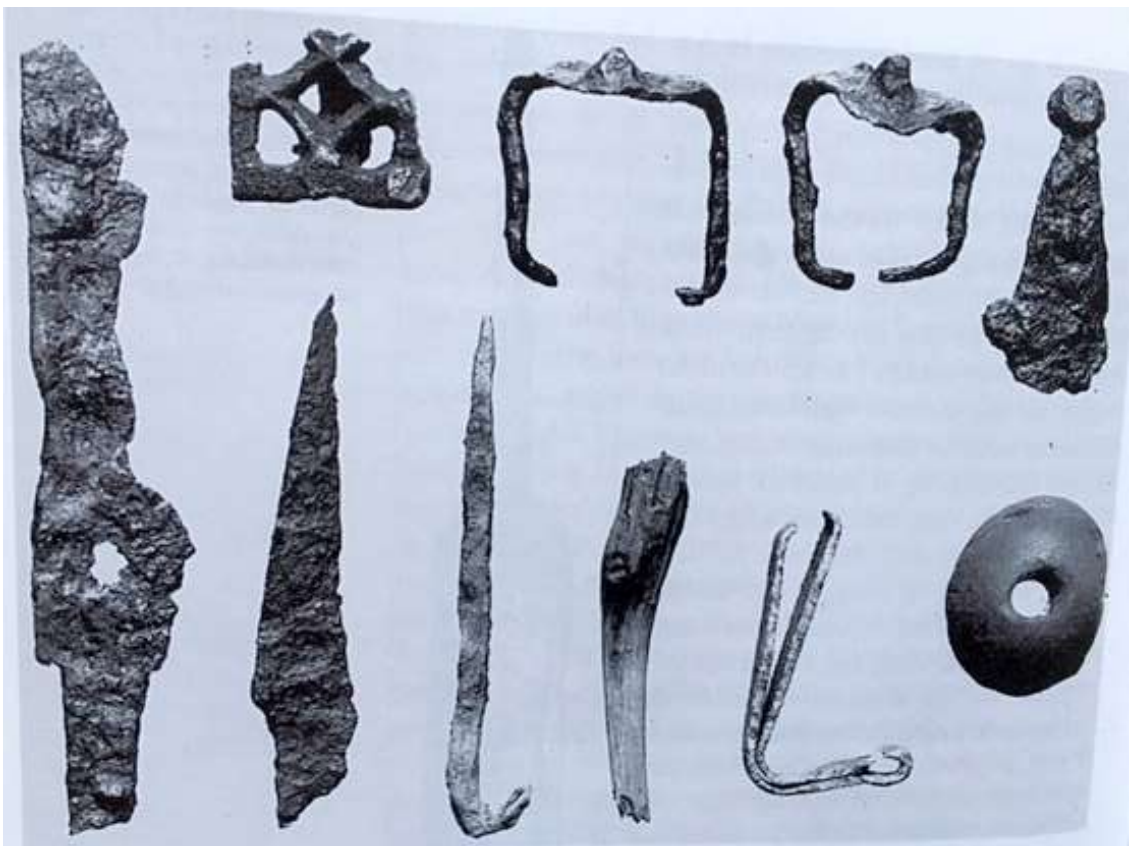
Gravfeltet på Besseberg er av arkeologisk interesse, både på grunn av innholdet som ble funnet i gravene, og gravenes variasjon i form og størrelse.

Langkam av bein

Alle begravelsene var branngraver (Johansen 1994:209) det vil si uten unntak var alle likene brent. Under utgravingen av haugene sommeren 1891 ble det funnet flere gjenstander. Gjenstandene viser at det ble begravet både kvinner og menn her, i både eldre og yngre jernalder. På dette gravfeltet ble en av de aller eldste

gravene fra merovingertiden i Norge funnet. I graven var gravlagt en mann med et enegget sverd, to leirkrukker, et spinnehjul, en pinsett av bronse og en langkam av bein.

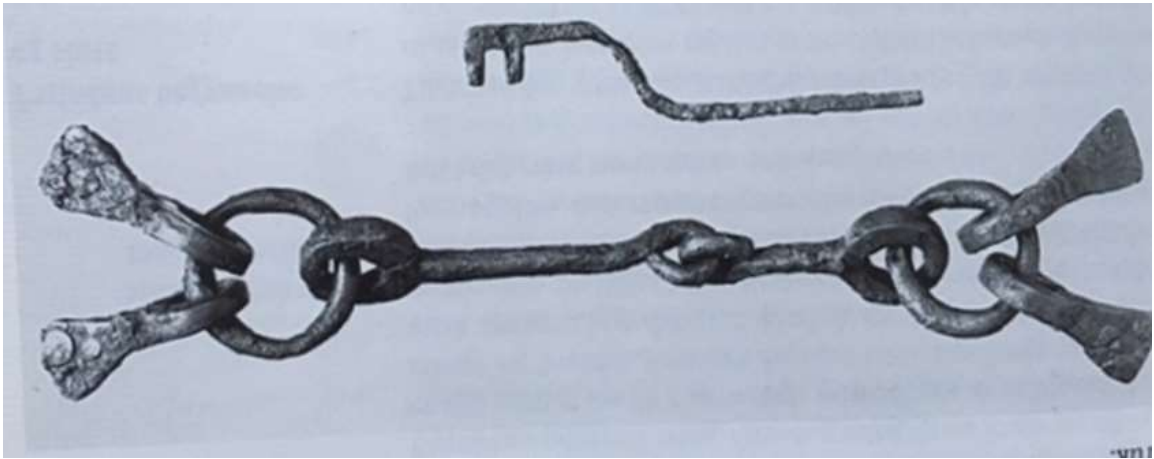
Gjenstander fra merovingertiden (600-tallet e.Kr.) funnet i to forskjellige graver på Besseberg Nordre. Til venstre et knivblad, øverst til venstre fragmentet av en bronsespenne, to hovbeslag av jern og et trekantet jernbeslag. Nederste rekke bl.a. en pinsett av bronse og et snellehjul (brukt ved spinning).

I en av de andre haugene var en vikingtids grav med minst 8-9 jernredskaper som kan knyttes til smedarbeid. Slike redskaper finnes i omkring 10 % av mannsggravene fra vikingtid, men disse inneholder gjerne kun ett eller to redskaper. Bare et lite mindretall av gravene i Norge inneholder flere (Solberg 2000:238). I så henseende er denne graven på Besseberg sjelden kost. Arkeologen Müller-Ville (1977) mener graver med 3-5 smedredskaper representerer smedspesialister. Disse spesialistene skal ha laget redskaper

det ikke var mulig eller hensiktsmessig å fremstille på gårdene (Solberg 2000:205). Johansen (1994: 312) mener dette må være bonden på gården, i og med at han var begravet på gårdens tradisjonelle gravplass. Som Johansen skriver hadde smeden svært høy status i samfunnet i vikingtiden.

Skikken med å legge ned redskaper med den døde var vanlig i vikingtiden. Her sees en smedtang, hammer, ambolt og jern til kiste. Sakene er funnet i ei smedgrav på Besseberg Nordre

Hestemunnbitt av jern og en kroknøkkel fra 600-tallet (Besseberg Nordre)

Plasseringen av gravfeltene langs kanten av platået gjør at de fleste av gravene har vært godt synlige i nærområdet, spesielt fra elveslettene nedenfor platået, og fra Vestfosselva. Vi vet at Vestfosselva har vært en viktig ferdselsåre i historisk tid (Moseng 1994:13-15). Det er også sannsynlig at den har hatt en lignende rolle i jernalder og lenger tilbake i tid. Som tidligere nevnt ligger flere av de andre gravfeltene på denne siden av dalen langs den samme brinken i terrenget, og har også hatt en symbolsk funksjon - ved å markere slektens status og makt og kanskje holde oppsyn med forbipasserende i området.

Smedgrava på Besseberg Nordre inneholdt også en bronsenøkkel. Den var så dårlig bevart så tegningen gjengir nøkkeltypen slik den var da den var i bruk

11. Foss / Fossesholm

Dette var hovedgården for Foss-godset, som ble samlet i 1541–1548 av lensherren på Akershus slott, Peder Hanssøn Litle, for å få kontroll over den lønnsomme sagbruksvirksomheten i området. Godset var til sammen ca. 200 000 mål stort, og strakk seg fra Hof i Vestfold over store skogeierdommer på begge sider av innsjøen Eikern, gjennom Eiker og ut til Drammensfjorden. Peder Hanssøn Litle bodde vekselvis på Akershus slott og Fossesholm. Det var Litle som restaurerte Akershus og fikk det i full stand til hyldningen i 1548. Peder Hanssøn Litle døde som befalingsmann på Akershus slott 15.09.1551. Hans legeme ble ført til Fossesholm og derfra foregikk begravelsen til Haug kirke. Hans enke, Ingeborg Gyldenløve, døde på Fossesholm 1597. Fossesholm gikk da i arv til deres eldste sønn Hans Pedersen Basse (Litle). Hans Pedersen flyttet til Fossesholm og døde straks etter i 1602. Fossesholmgodset gikk nå over til hans sønn igjen, Fredrik Hansen til Foss (Basse). Fredrik døde ugift i 1616. Deretter kom Fossesholm i familiens Langes hender. Gården var i Litles slekt i tre ledd fram til 1616, da den kom i Gunde Langes eie. Lange byttet rundt 1630 navn på gården til Fossesholm. Det var på den tiden mote å endre herregårdenes navn, slik at de fikk større navnelikhet med de danske herregårdene.

Gunde Lange til Søfde (i Skåne), befalingsmann over Tønsberg len og også eier av Fritzøe, var gift med Fredrik Hansen Basses eldre halvsøster, Anna Hansdatter, og fikk således Fossesholm ved arv. Gunde lange overlot senere

Fossesholm til sønnen Hans Lange til Foss, befalingsmann over Eiker len.

Statholderen, Hannibal Sehested, kjøpte godset i 1647 og gjennom han kom det under kronen (staten/kongen). Nå ble Fossesholm med tilhørende sagbruk i Vestfossen forpaktet bort (forpaktere var Christian Wiinschiench og Willum Mechlenburg). Det gikk imidlertid med Fossesholm som med Sem og andre av kronens eiendommer; de ble pantsatt for gjeld som var stiftet i forbindelse med krigen med Sverige.

Familien Marcelis fikk Fossesholm som pant og i 1675 ble alt overdratt til Constantin von Marcelis. Han hadde godset til 1697 da han solgte det til justisråd Gjerd Andersen og Anders Poulsen. Nå begynte igjen oppstykningsen

Jørgen v. Cappelen

av godset. Anders Poulsens del gikk over til hans svigersønn Gabriel von Cappelen. Hans sønn igjen, Jørgen von Cappelen, samlet godset igjen i 1762-63. Jørgen hadde giftet seg rikt med en leverandør-enke på Kongsberg, Magdalene Darje. Her hadde hennes mann tjent en formue på vareleveranser til den voksende skare av arbeidere ved Sølvverket. Straks etter innflytting ble utbyggingen

Magdalene Darje

av gården igangsatt. I Cappelens tid ble alle uthus oppført på nytt og gården ble rikt utsmykket og bygd om i rokokko, slik den fremtoner seg i dag. Jørgen von

Fossesholm Herregård

Cappelen forlenget også den flere hundre år gamle hovedbygningen med en tredjedel slik at den fikk en totallengde på ca. 40 m. Hovedbygningen ble gitt en utforming som skulle gjenspeile de store slotts- og herregårdsanleggene ute i Europa. De klassisistiske detaljene utvendig ble hentet fra steinarkitekturs dekor, men "oversatt" til det norske materialet, tre. Fest og representasjonsrommene ble lagt på rekke langsetter fasaden, som en paradesuite mellom

storstuen i nord og havestuen i syd. Noen av rommene fikk tapeter malt av den svenske dekorasjonsmaleren Eric Gustav Tunmarck med motiver fra gårdens omgivelser. De andre rommene fikk håndmalte og håndtrykte tapeter innført fra Frankrike, Tyskland og England. Gården ble også rikt utsmykket med marmoreringer. Gårdstunet fikk i 1773 et lite hus med et klokketårn, kalt «Posthuset» fordi det var plassert over gårdens vannpost.

«Posthuset» på Fossesholm

Jørgen von Cappelen døde i 1785. Fra Cappelens familie gikk Fossesholm over til familien Omsted. Otter Omsted oppførte det store steinfjøset som i sin tid var enestående på disse trakter. Niels O. Omsted fikk godset i 1802. Han var gift med Petronelle, datter til Peder von Cappelen som eide Austad gård i Drammen og Eidsfos Jernverk). Gården Petraborg fikk navn etter Petronelle. Han bygget en staselig hovedbygning på Petraborg (ca. 1km sør for Fossesholm, langs elva), lik den på Fossesholm, men mindre. På Petraborg bodde novellisten Mauritz Hansen da han skrev Halte-Berte. I 1884 skrev Mauritz Hansen om vestfossingene «Vestfossingene er af en fræmmed Rase, ikke lik de andre fra Eger. De er livlige som Franskmænd og høirøstede som Tyskere».....

Jørgen v. Cappelen Omsted var den siste i familien som eide Fossesholm. De gode tidene for trelasthandelen under

Svalgangen på Fossesholm

revolusjons- og Napoleonskrigene ute i Europa, fikk en brå slutt i 1807 da Danmark/Norge kom i krig med England som var et svært viktig trelastmarked. Konkursene ventet for de fleste store handelshus og virksomheter. Fossesholms eier, Jørgen von Cappelen Omsted ga opp i 1822, og

den 6. september 1822 ble godset solgt på tvangs-auksjon. De enkelte deler ble solgt for seg.

To storbønder på Eiker, Amund Larsen Besseberg og Christopher Borgersen Hoen og trelasthandler Hans Jørgen Elster, kjøpte selve hovedgården. Elster

Interiør fra Fossesholm

ble straks etter utløst og dermed var Fossesholm tilbake på Eikerslekter. (Se for øvrig avsnittet om Amund Besseberg, «stamfare» til Besseberg-slekten). Deres sønner, Nils Christophersen Hoen fikk Petraborg og **Peder** Amundsen Besseberg (f. 1799) flyttet i 1823 til Fossesholm. Peder Amundsens sønn, **Amund** Pedersen Fossesholm (Besseberg) (f. 12.06.1830) overtok deretter Fossesholm (på denne tiden var det vanlig at eieren tok gårdens navn til etternavn).

Amund Pedersen Fossesholm var gårdbruker, industriierer og deleier i Fossesholm. Han var, som nevnt, sønn av Peder Amundsen Fossesholm (Besseberg) og Mari Pedersdatter Horgen. Amund Pedersen Fossesholm (Besseberg) var gift med Anne Marie Skjelbred. Som unge var ekteparet bosatt på og drev gården Thorrud i Hof i Vestfold, som var et underbruk av Fossesholm. Samtidig startet han forskjellig industrivirksomhet i Vestfossen i samarbeid med den yngre broren Olaus, blant annet *Ekers bryggeri*, *Brødrene Foss' sag- og møllebruk* og *Vestfossen Træmassefabrik*. Sistnevnte, som vanligvis kaltes «Foss-sliperiet», ble anlagt i 1868 og var den første treforedlingsbedriften i Drammensdistriktet. Han anskaffet dessuten dampbåten «Cappelen», som ble brukt til tømmerfløting på Eikern og som privat lystfartøy.

I 1874 overtok **Amund** størstedelen av farens part av Fossesholm (gnr. 39/2), som blant annet omfattet den nordre delen av hovedbygningen på Fossesholm Herregård. Han gjorde en viktig innsats for å holde gården i stand og bevare interiørene. I perioden 1876-82 huset gården også *Buskerud Nedre Amtsskole*. I 1910 skjenket **Amund** og **Anne Marie** kommunen tomt til kirke og ny skole. Vestfossen Folkeskole ble innviet tre år seinere, mens kirketomta

først ble benyttet i 2010 da kirken sto ferdig. (Den 1. januar 1997 ble Vestfossen et eget kirkesogn. Dette sognet hadde ingen kirke, kun Vestfossen kapell, som har fungert som sognekirke. Dette var oppført som bedehus i 1863 og innviet som kapell i 1902. Øvre Eiker kommune besluttet samme år at en ny kirke skulle bygges. Kommunen bevilget i 2008 20 millioner kroner, og Øvre Eiker kirkelige fellesråd 7 millioner. Byggingen startet 1. juni 2009, grunnsteinen ble lagt ned 14.

Vestfossen skole

februar 2010 og 29.

august 2010 ble kirken vigslet av biskop Per Arne Dahl.

Totalkostnaden for kirken ble litt over 34 millioner kroner.

Kirken er på 900 m², og er en arbeidskirke. Klokketårnet er frittstående, og har fått kirkeklokken fra Vestfossen kapell, som er fra 1902.

Trekorset på fondveggen er laget av Hans Horne. Alteret er lagd av to slipesteiner fra «Kollergangen» i tidligere Vestfos Cellulosefabrikk, med en glassplate over. Døpefonten

og orgelet er også hentet fra Vestfossen kapell. Altertavlen skal også hentes fra kapellet, denne er fra 1400-tallet.)

Vestfossen kirke

Amund Pedersen Fossesholm (Besseberg) levde til han ble 99 ½ år, og på sine eldre dager ble «Gamle-Amund» en legendarisk skikkelse i lokalmiljøet. Det var blant annet en tradisjon at 17. mai-toget i Vestfossen gikk innom tunet på Fossesholm, mens Amund satt på svalgangen og så på.

Fossesholm ble drevet som to bondegårder frem til 1973 da Eiker Historielag ved hjelp av Eiker Sparebank og Øvre Eiker Kommune kjøpte bygningene med 22 mål tomt.

(Fossesholm er åpen for publikum i sommerhalvåret, www.fossesholm.no)

Eiere av Fossesholm

Fossesholmgodset ble samlet i 1541–1548 av lensherren på Akershus slott, Peder Hanssøn Litle, for å få kontroll over den lønnsomme sagbruksvirksomheten i området. Godset var til sammen ca. 200 000 mål stort, og strakk seg fra Hof i Vestfold over store skogeiendommer på begge sider av innsjøen Eikern, gjennom Eiker og ut til Drammens-fjorden. Peder Hanssøn Litle bodde vekselvis på Akershus slott og Fossesholm. Han var gift med Ingeborg Nilsdatter, datter av Inger Ottedotter Rømer, fru Inger til Austrått. Dermed hadde han, som mange av danskene som fikk norske len på 1500-tallet, giftet seg inn i en gammel norsk adelslekt, og skapt et bånd mellom norsk og dansk adel. Litle selv var trolig av norsk ætt, fordi hans antatte stamfar Svend Basse dro til Danmark etter å ha blitt landsforvist av kong Håkon Håkonsson.

1541 - 1648 Adelig setegård under slektene Litle og Lange

Kommentar	Navn	Født	Død	Ektefelle	Født	Død
Peder Hanssøn Litle og hans enke ble gravlagt i et eget gravkammer under gulvet på Haug kirke.	Peder Hanssøn Litle (Basse)	ca. 1500	15.09.1551	Ingeborg Gyldenløve		1597
Sønnen arvet Fossesholm i 1597. Døde snart etter at han flyttet inn på Fossesholm.	Hans Pedersen Basse (Litle).		1602			
Arvet Fossesholm i 1602	Fredrik Hansøn til Foss (Basse). Ugift		1616			
Arvet Fossesholm i 1616. Godset fikk navnet Fosseholm ca. 1630.	Gunde Lange					
Sønn arvet Fossesholm i 1641	Hans Lange til Foss					
Kjøpte godset i 1647. Det ble nå underlagt staten og forpaktet bort. Senere pantsatt for gjeld som var stiftet i forbindelse med krigen mot Sverige.	Statholder Hanibald Sehested					
Fikk godset som pant i 1675	Constantin von Marcellis					
I 1697 ble godset kjøpt av	Justisråd Gjørd Andersen og Anders Poulsen					
Nå begynte oppstykkningen av godset. Poulsens del gikk over til hans svigersønn	Gabriel von Cappelen					
Gabriels sønn, Jørgen, samlet godset igjen i 1762-1763	Jørgen von Cappelen		1785	Magdalene Darje		
Fra 1785	Otto Omsted					
Fikk gården i 1802	Niels O. Omsted			Petronelle (datter av Peder von Cappelen, eier av Austad gård i Drammen og Eidsfos Jernverk)		
Fra 1808 til 1822	Jørgen von Cappelen Omsted					
06.09.1822 ble Fossesholm solgt på tvangsauksjon (se teksten).	Amund Larsen Besseberg	14.03.1760	17.02.1839	Ingeborg Olsdatter Hobbelstad	Døpt 21.08.1768	06.09.1837
Amunds sønn flyttet til Fossesholm i 1823	Peder Amundsen Besseberg	1799		Mari Pedersdatter Horgen		

Kommentar	Navn	Født	Død	Ektefelle	Født	Død
På denne tiden var det vanlig at eieren tok gårdens navn. (Amund og Anne M. hadde ingen egne barn)	Amund Pedersen Fossesholm (Besseberg)	12.06.1830	27.05.1930 (99,5 år)	Anne Marie Skjelbred	15.04.1836	27.04.1920
Arvet Fossesholm i 1930 Amund Dag var pleiesønnen til Amund. Hans far het Ole Foss.	Amund Dag Foss (Fossesholm)	21.04.1899	22.12.1969	Kirsti Foss	21.05.1887	
Offentlig skifte etter Amund Dags død. Arvingene ble døtrene Gundlaug, Liv, Molla Foss og Lars Fossesholm. Disse eide Fossesholm da deler av det ble solgt til Eiker historielag i 1973. Lars Fossesholm som er far til Anders Fossesholm (74 år i 2020) som igjen er morfar til langrenns-stjernen Helene Fossesholm (2020). Per Arne Foss er farfar til Helene :-)						
Eiker historielag kjøpte bygningene og 22 mål tomt i 1973.						

Bildet viser ekteparet Amund Pedersen Fossesholm (Besseberg) og Anne Marie Skjelbred som i 1910 skjenket kommunen tomt til skole og kirke. I dag er skolen revet og bygget opp på nytt. Kirken er relativt ny da den sto ferdig først 100 år etter at kommunen fikk tomten, i 2010.

12. Besseberg-slekten – stamfar Amund Larsen

Besseberg

Oluf Rygh skriver at navnet Besseberg kommer av mansnavnet Bersi eller Bessi. Eldre skriftlige former er «Bessabergh» (1387), «Besseberg» (1528), «Besseberrig» (1593), «Bißeberg» (1621), «Beßeberig» (1661) og «Bisseberg» (1723). Det samme navnet finnes i Idd i Østfold, men skrives der vanligvis «Bisseberg»

Oddvar Foss har notert den muntlige formen be`ssebær (lydskrift), som er den uttalen som brukes lokalt i dag.

Statens kartverk har «godkjent og tilrådd» skrivemåten **Besseberg**.

Farsslekten til Amund kan føres tilbake til Morten Madsen som var eier av Busland, født ca.1630, sannsynligvis innvandrer til Eiker fra Danmark. Mads Mortensen Busland overtok Busland i ung alder og giftet seg med Eli

Pedersdatter Eknes. De hadde flere barn, men det var bare Lars som vokste opp og fikk etterslekt.

Lars Madsen Skistad (1707 -1792) overtok Busland etter foreldrene og i 1756 kjøpte han også Nedre Skistad. Han eide også en mindre gårdpart under Loe i Hokksund. Etter at første konen til Lars døde etter få år, giftet han seg i 1740 med Ragnhild Toresdatter Besseberg (1716-1784). Hun var datter av Tore Olsen Besseberg (1688-1734) og Marte Olsdatter Horne. Tore var sønn av Ole Amundsen Korvald (1655-1692) og Marte Toresdatter Korsgaarden.

Lars Madsen Busland (Skistad) og Ragnhild Toresdatter Besseberg hadde 7 barn, hvorav **Amund Larsen Besseberg** var den yngste i søskenflokket. Amund (14.03.1760 – 17.02.1839) giftet seg 02.11.1789 med Ingeborg Olsdatter Besseberg (født Hobbelstad) (dpt.21.08.1768 - død 06.09.1837). De hadde barna **Lars** Amundsen Besseberg, **Ole** Amundsen Raaen (født Besseberg), **Peder** Amundsen Fossesholm (født Besseberg) og **Anders** Amundsen Besseberg.

Hans Støm som var sogneprest i Eiker til han døde i 1797 sier at flere av bøndene kunne lese og skrive og at de var flittige til å lære sine barn lese og skrivekunsten. «Det fantes også en og anden studerende Bonde som hadde lyst til å se seg om i Bibelen, Lovbogen eller een og anden Historie.....»

Amund Larsen ble født i 1760 på gården Nedre Skistad, som i dag ligger nesten på grensa mellom Øvre- og Nedre Eiker, like utenfor Steinberg. Foreldrene var som nevnt Lars Madsen og Ragnhild Toresdatter (født Besseberg), og både på mors- og farssiden var han av solid bondeslekt. Faren kom fra Busland, og han eide den gården i tillegg til Skistad, som han hadde kjøpt fire år før Amund ble født. Gjennom morssiden hadde Amund slekt fra gårder som Besseberg, Horne og Korvald.

Amunds foreldre må ha vært relativt velstående bønder, og han vokste opp i ei bygd som nok på mange måter var preget av framgang og velstand. Obligatorisk skolegang var blitt innført i 1739, så Amund tilhørte nok den første generasjon av eikværingar som lærte å lese og skrive. Han vokste opp i et miljø av selveiende gårdbrukere som, ifølge sogneprest Strøm, "har lyst til at see sig om i Bibelen, Lovbogen eller een og anden Historie..."

Amund Bessebergs signatur. Han må ha behersket både bokstaver og tall, i og med at han i ung alder fikk i oppgave å kreve inn skole- og fattigskatt på vegne av sognepresten.

Likevel må den unge Amunds framtid ha vært ganske usikker, som den yngste av sju søsken. På landsbygda var jordeiendom fortsatt den eneste sikre kilden til velstand, og Amunds eldre brødre skulle overta de to gårdene som faren eide og brukte. Den yngste sønnen var henvist til å skaffe seg et levebrød

gjennom arv fra fjernere slektninger eller kjøp av jordeiendommer. Dette var noe Amund innså og begynte med alt i ung alder.

Amund Larsen var bare 21 år da han kjøpte en part som faren eide i gården Loe, og året etter kjøpte han Besseberg Søndre, en gård han hadde tilknytning til gjennom morsslekten. Dermed ble han nabo til bygdas ubestridte storgård – det gamle adelssetet Fossesholm. Da den unge bonden flyttet inn på Besseberg, var det fortsatt Jørgen von Cappelen som residerte på Fossesholm – den rike proprietæren som hadde tjent en formue som leverandør til Sølverket og som hadde brukt rikdommen til å bygge opp Fossesholm slik vi kjenner det i dag. På sine eldre dager fortalte Amund selv om det nære forholdet som oppsto mellom ham og den

Besseberg Nordre

(Bildet er tatt fra Eikernveien)

Besseberg Søndre

aldrende godseieren. Den kjente forfatteren Maurits Christopher Hansen snakket nemlig med Amund Besseberg da han bodde i Vestfossen for å skrive novellen om «Halte-Birthe», eller «Tapetfiguren paa Fossesholm», og i et brev fra denne tida forteller han følgende:

“Amund Besseberg, en af Bygdens rigeste og jevneste Bønder, erindrer langt bedre Etatsraaden og hans omgivelser, da han har kjent Cappelen i sin voxne Alder, hvortil endnu kommer, at denne godt kunne lige den unge Gaardmandssøn, tog ham ind i sin Stue, naar han kom til Gaarden med sin Skattebog, og bød ham et Glas Kryddervin naar det var koldt...”

(«Halte-Birthe», eller Birthe Svendsdatter, var tjenestejente på Fossesholm på 1700-tallet. Det blir sagt at hun ble behandlet med stor respekt av herskapet på gården, men var upopulær blant de andre tjenestefolkene fordi hun var blitt bedt om å sladre hvis noen ikke gjorde jobben sin.

Forfatteren Maurits Hansen skrev i 1834 en novelle om Halte-Birthe, Fru Birthe eller Tapetfiguren paa Fossesholm. I novellen heter det at familien hennes ikke godtok at hun giftet seg med den hun elsket. I et mislykket forsøk på å ta sitt eget liv pådro hun seg en hjerneskada og ble halt resten av livet. Dette kan man se på tapetene i storstuen på gården. Der er det malt inn et motiv av henne hvor hun står med krokett rygg og teller gårdens høner. Sagnet sier nemlig at hun etter hjerneskadene ikke kunne telle lenger enn til tre. Folk skal ha ertet henne ved å spørre hvor mange høner som fantes på gården. Til dette skal Birthe ha svart «en, to, tre i hauetall». Det hører med til sagnet at Halte-Birthe skal gå igjen som spøkelse på gården.)

Da Amund i 1784 også kjøpte Nordre Besseberg, var det nettopp etatsråd von Cappelen som lånte ham de 1000 spesidalene han trengte. Som eier av begge Besseberg-gårdene hadde Amund alt etablert seg som en av bygdas

større gårdbrukere. Han giftet seg i 1789 med Ingeborg Olsdatter Hobbelstad, og de fikk fire sønner – **Lars, Ole, Peder og Anders**.

I 1807 ble Norge og Eiker rammet av krisetider. Krig med Sverige og Storbritannia med blokade av skipsfarten på britiske havner, rammet trelasthandelen og sagbruksnæringen hardt, og mange av de store kjøpmennene i Drammen og omegn gikk overende.

(Sommeren 1807 hersket Napoleon over nesten hele Europa. Bare Storbritannia, Sverige og Napoli var igjen som fiender. Danmark-Norge og Portugal var de siste nøytrale. I juli 1807 allierte Napoleon seg med Russland og bestemte at Danmark-Norge og Sverige skulle tvinges til å ta hans side. Sverige og Storbritannia nektet og derfor kom Danmark-Norge i krig med Sverige og Storbritannia.)

Amund Besseberg fortsatte imidlertid ufortrødent å bygge seg opp som en av bygdas mest betydelige jordeiere, i og med at han i 1807 kjøpte den tidligere «kapteinsgården» Nedre Råen på Fiskum. I denne sammenheng kan nevnes at det i 1957 var slektsstevne på Raaen gård for å markere at det var 150 år siden Ole Amundsen Raaen fikk skjøte på gården da han var 10 år gammel. Det skal ha vært ca. 900 deltakere på slektsstevnet. Forfatteren var også til stede og kan så vidt huske det.

Samtidig er det tydelig at han hadde skaffet seg en solid posisjon i bygda, siden han ble valgt inn som medlem av Sognerådet. Sognepresten hadde på denne tida ansvar for både skole, fattigvesen og det meste av det som ellers foregikk i det offentlige liv.

Han var i praksis bygdas “ordfører”, og medlemmene av hans råd var nærmest en forløper for det moderne kommunestyret. Dessuten var Amund Besseberg både taksasjonsmann og lagrettsdommer – verv som bare ble gitt til bygdas fremste menn. Ved de tre første stortingsvalgene – i 1815, 1818 og 1821 – ble han utpekt som valgmann og han var dermed en av dem som utpekte Eikers første stortingsmenn. Det er ikke kjent om han hadde noen rolle i å utpeke de som skulle representere Eiker på møtet i Eidsvoldbygningen i 1814. Her møtte prost dr. theol. Fredrik Schmidt og Christopher Hoen fra Eiker.

Som eiendomsbesitter ble Amund Besseberg Eikers største jordeier da han i 1822 kjøpte Fossesholm sammen med Christopher Hoen og trelasthandler Hans Jørgen Elster. Elster ble utløst kort tid etter kjøpet og Amund Besseberg ble eier av Fossesholm og Christopher Hoen av Petraborg (ligger ca. 1 km syd for Fossesholm, langs elva)

Fra 1824 var Amund Besseberg også medeier i tre privilegerte sagbruk på Kongsberg, som tidligere hadde tilhørt Kongsberg Jernverk. Han var en typisk representant for den klassen av velstående storbønder som nettopp på denne tida overtok det gamle handelpatrisiatets rolle i sagbruksdrift og trelasthandel.

Amund delte Fossesholm mellom to av sønnene – **Lars og Peder. Ole** hadde alt som tiåring fått skjøte på Råen, mens den yngste sønnen, **Anders (Amundsen Besseberg)**, overtok Besseberg i 1834.

Sin siste store triumf opplevde Amund Besseberg da han var over 75 år gammel – en svært høy alder på denne tida. Bøndene på Eiker hadde lenge

irritert seg over at Kongsberg Sølvverk tok bompenger fra alle som skulle inn i byen. Bommen sto i Kragbakken, også kjent som "Bombakkene". I 1832 anla eikværingene rettssak mot Sølvverket, og Amund Besseberg og Simen Berg (sannsynligvis fra Berg gård, side 4) ble utpekt til å føre saken på vegne av bygda. Gjennom fem år gikk rettssaken sin gang, fra Kongsberg byrett via Christiania Stiftsoverrett til Høyesterett. Der ble saken endelig avgjort til eikværingenes fordel i 1837.

To år seinere, den 17. februar 1839, døde bondehøvdingen Amund på Besseberg, der han hadde bodd det meste av livet. Han ble 79 år gammel.

I dag bor Anders Besseberg m/fam. på Besseberg Nordre, Bessebergveien 48 og Erik Stenshorne m/fam. på Besseberg Søndre, Bessebergveien 80.

13. Slektstabell

Nedenfor er det laget det forfatteren kaller en slektstabell med fokus som angitt i innledningen. Den begynner med Amund Bessebergs oldeforeldre og tar med de 4 sønnene til Amund. Så tas de 11 barna Ole Amundsen Besseberg (han som fikk Raaen gård) med. Blant disse barna finner vi vår slektsgrens oldefar, Lars Olsen Besseberg. Han er født på Raaen, men hans far kom fra Besseberg.

Anders Amundsen Besseberg som arvet Besseberggårdene i 1884, hadde blant annet de to sønnene Ole som arvet Besseberg Søndre og Johan som sannsynligvis kjøpte Stenshorne. Lars (Olsen Raaen Besseberg) kjøpte Besseberg Nordre av sin fetter. Så viser tabellen at Johan Andersen Besseberg Stenshorne og hans slekt i dag sitter på Besseberg Søndre. Dagens eier heter Erik Stenshorne og er født i 1955.

Tabellen viser videre hvilke barn våre oldeforeldre Lars Olsen Besseberg og Ingeborg Marie Rustad hadde. Deretter vises det hvordan vi kommer fram til dagens eier av Besseberg Nordre, Ander Besseberg. Til slutt ser vi etterkommerne til Carl og Gunda Besseberg og da er vi jo i kjent terreng.

Kommentar	Navn	Født	Død	Gift med	Kommentar	Navn	Født	Død
	Ole Amundsen Korvald	1655	1692	Gift med		Marte Toresdatter Korsgården		
Ole Amundsen Korvald og Marte Toresdatter Korsgården hadde bl.a. sønnen Tore								
	Tore Olsen Besseberg	1688	1734			Marte Olsdatter Horne		
Tore Olsen Besseberg og Marte Olsdatter Horne hadde bl.a. datteren Ragnhild								
Hans slekt var sannsynligvis innvandret fra Danmark	Lars Madsen Skistad (Busland)	1707	1792	1740		Ragnhild Toresdatter Besseberg	1716	1784
Lars Madsen Skistad (Busland) og Ragnhild Toresdatter Besseberg hadde 7 barn hvoav Amund var den yngste i søskenflokket								
Amund kjøpte først en mindre eiendom på Loesmoen. Deretter kjøpte han Besseberg Søndre (36/2) i 1782 av sine besteforeldre, (pris 1650 riksdaler) og i 1784 kjøpte han Besseberg Nordre (36/1) for 1500 riksdaler. I 1807 kjøpte han Kapteingården Raaen på Fiskum av staten. I 1822 ble han eier av Fossholm (se teksten). Med dette var Amund en av de aller største bøndene på Eiker og han hadde klart å skaffe hver av sønnene sine en gård.								
Se ovenfor	Amund Larsen Besseberg	14.03.1760	17.02.1839	02.11.1789		Ingeborg Olsdatter Hobbelstad	Døpt 21.08.1768	06.09.1837
Amund Larsen Besseberg og Ingeborg Olsdatter Hobbelstad hadde de 4 sønnene								
Fikk Fossholm sammen med Peder	Lars Amundsen Besseberg							
	Ole Amundsen Besseberg (fikk Raaen 10 år gammel)	02.04.1797	21.08.1889	Gift med		Anne Jacobsdatter Spæren		
Fikk Fossholm sammen med Lars	Peder Amundsen Besseberg							
Arvet Besseberg i 1834	Anders Amundsen Besseberg	01.03.1805	23.09.1857	19.07.1832		Maren Kristine Røgeberg	22.06.1815	20.06.1891

Kommentar	Navn	Født	Død	Gift med	Kommentar	Navn	Født	Død
Ole Amundsen Besseberg og Anne Jacobsdatter Spæren hadde de 11 barna								
	Anne Kristine Bollerud	20.11.1823	24.04.1877					
	Lars Olsen Raaen	20.04.1830	18.07.1831					
	Christina Bjerknes	07.10.1836	16.02.1913					
	Ingeborg Marie Raaen	23.08.1819	06.10.1831					
	Amund Olsen Nordby	21.12.1825	1906					
	Lars Olsen Besseberg	07.06.1832	30.01.1907					
	Johan Olsen Raaen	04.03.1839	30.06.1911					
	Jakob Olsen Hagen	15.11.1821	22.05.1900					
	Nils Olsen Kolkind	28.02.1827	10.01.1904					
	Ingeborg Marie Raaen	25.07.1834	03.02.1838					
	Olaus Olsen Raaen	10.11.1841	13.03.1893					
Arvet Besseberg i 1834	Anders Amundsen Besseberg	01.03.1805	23.09.1857	19.07.1832		Maren Kristine Røgeberg	22.06.1815	20.06.1891
Anders Amundsen Besseberg og Maren Kristine Røgeberg hadde barna								
	Amund Andersen Besseberg	12.11.1832	03.08.1848	Ugift, død 16 år gammel	Lars Olsen Besseberg hvis far kom fra Besseberg (selv kom han fra Raaen på Fiskum) kjøpte Besseberg Nordre av sin fetter			
Overtok/arvet Besseberg Søndre 36/2	Ole Andersen Besseberg	19.12.1834	09.05.1912	Ugift				
	Ingeborg Maria Besseberg	08.09.1836	08.02.1837					
Kjøpte/overtok Stenshorne gnr/bnr 11/14	Johan Andersen Besseberg (tok navnet Stenshorne)	18.01.1839	02.10.1926	24.04.1874		Andrea Pauline Mosnes	03.07.1854	30.06.1912
	Marianne Besseberg	26.05.1842	18.05.1920	08.12.1871		Ivar A. Hauge	21.07.1847	03.01.1929
Kjøpte Sørby	Lauritz Andersen Besseberg	18.07.1846	27.02.1909	15.09.1871		Marthine Foss	10.09.1847	20.04.1919

Kommentar	Navn	Født	Død	Gift med	Kommentar	Navn	Født	Død
Johan Andersen Besseberg og Andrea Pauline Mosnes hadde bl.a. sønnen Erik								
Overtok Besseberg Søndre 36/2 1918 etter sin bror Henrik som døde ugift	Erik Stenshorne (Ole Andersen Besseberg døde ugift og nevøen Henrik, bror til Erik arvet gården i 1911)	17.02.1881	04.12.1977	Gift med		Emma Loe	04.01.1891	03.10.1971
Erik og Emma Stenshorne hadde bl.a. sønnen Johan Erik								
Arvet Besseberg Søndre 36/2	Johan Erik Stenshorne	20.12.1924	17.07.1981					
Johan E. og kona hadde bl.a. sønnen Erik								
Arvet Besseberg Søndre 36/2	Erik Stenshorne	1955						
	Lars Olsen Besseberg (kjøpte besseberg Nordre, 36/1)	07.06.1832	30.01.1907	11.11.1864		Ingeborg Marie Rustad	01.05.1837	17.11.1913
Lars Olsen Besseberg og Ingeborg Marie Rustad hadde barna								
	Ole Larsen Besseberg	01.06.1865	10.10.1921	19.06.1896		Else Marie Elster	12.12.1875	01.02.1945
	Petra K. Larsen Besseberg	01.12.1867	18.06.1943	09.05.1902		Nils Hals	16.07.1868	02.08.1950
	Anders Larsen Besseberg	05.01.1871	11.05.1932	20-09.1894		Maren Kristine Pinsle	12.03.1868	14.01.1943
	Peder Larsen Besseberg (arvet Besseberg, 36/1)	15.02.1876	22.06.1964	21.09.1901		Anne Margrethe Varlo		
	Carl M. Larsen Besseberg	12.01.1879	10.09.1939	12.06.1901		Gunda Jonette Gulbrandsen	06.11.1876	07.06.1979
Peder og Anne Besseberg hadde barna								
	Lars Besseberg	17.04.1902	19.11.1986			Kirsti Besseberg	11.08.1900	24.10.1968
	Gunnar Besseberg (Arvet Besseberg 36/1)	21.11.1903	22.08.1984	Gift med		Helene Besseberg	12.07.1910	20.03.1996
	Ole Besseberg, emigrerte til USA 1.1.29 og 1.1.36. Ble boende der	08.09.1905	31.08.1991	Gift med		Gertrude Besseberg Emigrerte til USA 01.01.1936	04.03.1913	
	Astrid Marie Hetland	29.08.1907	28.07.1994					
	Ingrid Aannestad	29.08.1909	18.12.1998					
	Martha Hals	21.08.1911	01.12.1984					

	Navn	Født	Død	Gift med	Kommentar	Navn	Født	Død	
	Dagny Berger	21.09.1915	23.09.2005			Alf Berger	30.04.1916	21.02.1997	
	Johan Besseberg	20.12.1916	23.05.1993			Dagny Besseberg	28.08.1913	17.01.2004	
	Margit Nedberg	20.10.1918	15.10.2000			Rolf Nedberg	13.03.1918	18.06.2009	
Gunnar og Helene Besseberg hadde barna									
	Anders Besseberg (Arvet Besseberg 36/1)	25.02.1946			Anders Besseberg er tidligere skiskytter og president i Det internasjonale skiskytterforbundet i perioden 1992-2018				
	Anne-Lise	01.09.1947							
	Dagmar	05.09.1948							
	Carl Martin Besseberg	12.01.1879	10.09.1939	Gift med		Gunda Jonette Gulbrandsen	06.11.1876	07.06.1979	
Carl og Gunda Besseberg hadde barna									
	Ingeborg Marie	30.09.1902	21.01.1994	Gift med		Kolbjørn Eiolf Flakstad	01.10.1901	21.10.1972	
	Leif	20.06.1904	27.03.1981		Emigrerte til USA 01.01.1926 og 01.01.1931. Kom hjem i 19xx	Kristiane Bryn	29.01.1907	27.04.1996	
	Eivind Marinius	07.03.1906	27.03.2002		Emigrerte til USA 01.01.1929 Kom hjem etter ca.3 år		Agnes Nikoline Røkeberg	05.06.1917	19.02.2008
	Trygve	24.03.1908	21.01.1970	Gift med		Bergljot Skarra	10.11.1913	02.03.2009	
	Ellen Marie	13.10.1912	16.09.1994	Gift med		Johannes Rygh	23.08.1906	26.06.1986	

Lars Olsen Besseberg (07.06.1832 – 30.01.1907) og Ingeborg Marie Rustad (01.05.1837 – 17.11.1913) er oldeforeldrene til generasjonen på side 44.

	Navn	Født	Død	Gift med	Kommentar	Navn	Født	Død
Ingeborg og Kolbjørn hadde barna								
	Hallstein	29.06.1930						
	Jorunn	23.09.1936						
	Tore	01.01.1939						
Leif og Kristiane hadde barna								
	Kåre	13.10.1931	Emigrerte til USA i 1954 og kom hjem i 1958					
	Astrid	01.04.1940	Emigrerte til USA ca. 1967, stiftet familie og ble boende der					
Eivind og Agnes hadde barna								
	Arne	05.03.1944						
	Eva	24.08.1947						
Trygve og Bergliot hadde barna								
	Åse Marie	27.01.1948						
	Reidun	10.05.1950						
Ellen og Johannes hadde barnet								
	Vera	24.12.1946						

OLE AMUNDSEN
RAAEN

*født på Besseberg
den 2. april 1797
døde 21. aug. 1889.*

Slektsstevne

søndag 7. juli 1957

på Raaen i Fiskum

Til minne om

OLE AMUNDSEN RAAEN

og hustru

ANNE JACOBSDATTER,

f. Spæren, 6. sept. 1799.

GÅRDEN RAAEN I FISKUM

*som har vært i slektens eie i 150 år. Ole Amundsen Besseberg fikk 5. juli 1807,
10 år gammel, skjøte på eiendommen «Kaptein Raaen».*

Stevneprogram :

MINNEGUDSTJENESTE i Fiskum kirke kl. 13.00,
ved pastor Nordsjø.

Sang: Sammensatt slektskor: dirigent pastor Nordsjø,
leder Helge Aannestad.

Etter gudstjenesten bekransning av Ole Amundsens grav
ved Olaus Hagen. Deretter legger fru Hedvig Krekling
blomster på Anne Jacobsdatters grav ved Fiskum gamle
kirke.

KLOKKEN 14.30:

Samling på Raaen hos Hedvig og Ole N. Krekling.

Velkomsthilsen: ved *Ole N. Krekling*.

Prolog: ved *Knut Klonteig*.

Allsang: 1. Gud signe vårt dyr fedraland.
Matpause.

KLOKKEN 17.00:

Tale for dagen: *Sigvart Aannestad*.

2. Stevnesang av *Fru Hedvig Krekling*

3. Bondesangen.

Sang og musikk av stevnedeltagere: Leder *Arne Voldene*.

Leker for barna: Ledes av *Johan Besseberg*.

Forskjellig underholdning, lek og svingom.

Vi ønsker alle slektninger hjertelig velkommen til stevnet!

Arbeidsutvalget.
(nasjonalflagget rosett på sløyfene).

*Olaus Hagen. Fru Hedvig Krekling. Ole Krekling. Kjellaug
Ruud. Agnes Wike. Helge Aannestad. Oddb. Granbakken.*

Ottar Voldene.

Veiledning for stevnet:

1. Etterkommere etter Ole Amundsens barn kjennes under stevnet på følgende farvebånd:

Jacob Hagen, f. 15. nov. 1821 — Kjenn.farge: Hvit.

Amund Nordby, f. 2. des. 1825 — Kjenn.farge: Nasjonal.

Nils Kolkind, f. 28. jan. 1827 — Kjenn.farge: Grønn.

Lars Besseberg, f. 7. juni 1832 — Kjenn.farge: Mørk blå.

Christiane Bjercknes, f. 7. okt. 1836 — Kjenn.farge: Gul.

Johan Fiskum, f. 4. mars 1839 — Kjenn.farge: Lys blå.

Olaus Raaen, f. 10. des. 1841 — Kjenn.farge: Rød.

Anne Kristine Bollerud, f. 20. nov. 1823: Ingen etterkommere.

Fargebåndet, som fåes ved ankomsten til Raaen, bæres på langs av jakkeslaget for direkte etterkommere, og på tvers for inngilte slektninger.

2. Stevnekontingent kr. 2,00 pro persona (barn gratis).
3. Ta med nistemat, kopp og mugge — kaffe, melk og mineralvann fås kjøpt. En forutsetter matpause 2 ganger.
4. Det henstilles til alle som spiller ett eller annet instrument, som fiolin, trekkspill eller gitar å ta dette med.
5. Sted for parkering av biler vil bli anvist.
6. Enhver som får dette program må gi sin slektninger beskjed om stevnet, og hjelpe til med fordeling av programmer, da det blir bekjentgjort bare på denne måte.
7. Stevnets arrangementskomité
Hilda Sagvolden, Jenny Bjercknes, Gustav Lande (Hvit sløyfe).
Ingeborg Nordby, Nils Raaen, Terje Raaen (Nasjonal farget sløyfe).
Dagny Berger, Lars Hals, Johan Besseberg (Mørk blå sløyfe).
Ella Hals, Torolf Ruud, Harald Fiskum (Lys blå sløyfe).
Wilh. Aannestad, Helge Aannestad, Harald Hassel (Grønn sløyfe).
Oddborg Granbakken, Åshild Granbekken, Kristoffer Bjercknes
(Gul sløyfe).
Kjellaug Ruud, Agnes Wike, Olaf Fiskum (Rød sløyfe).

Sanger :

1. GUD SIGNE VÅRT DYRE FEDRELAND

Gud signe vårt dyre fedreland
og lat det som hagen bløma!
Lat lysa din fred frå fjell til strand
og vinter før vårsol røma!
Lat folket som brøder saman bu,
som kristne det kan seg søma.

No er det i Noreg atter dag
med vårøol og song i skogen.
Om sædet enn gror på ymist lag,
det bryter då etter ploget.
Så signe då Gud den gode sæd,
til groten ein gong vert mogen.

2. STEVNESANG

Melodi: «At far min kunne gjera».

År sytten nitti sju ble
på Besseberg jo født
en gutt — fikk navnet Ole
den dagen han ble døpt.
Og denne vesle småen
han vokste og ble stor,
så flyttet han til Raaen
og odlet her sin jord.

Med Anne i fra Spæren
som ung og prektig brud
begynte han på ferden
som varer livet ut.
Og disse to tilsammen
i nøysomhet og flid,
ble far og mor til stammen
som nu har stevnet hit.

Et hundre og femti år
har vår slekt på Raaen bodd.
Om vekslende var kår —
har bak ploget alltid grodd.
Og spiren Ole — Anne
i jorden her la ut,
har vokst og blitt et tre
som har tusen unge skudd.

Og nå så finnes atter
en Ole og Anne her.
Her høres barnelatter,
— de slekten vid're bær'.
Vi her i dag vil ære
og bringer takken stor
og minnet vid're bære
om slektens far og mor.

3. BONDESANGEN

Mel.: «Rett som ørnen stiger.»

All kultur er dyrken
først og fremst av jord.
Der er moderstyrken,
først bak ploget gror.
Samfundslivet frem
bygd og by og hjem,
første bonden var
hele landets far.

Sterk som havets bølge
Norges bondestand.
Sine fedre følge,
tro mot Gud og land.
Bølg til tegn derpå
blad og aks og strå,
bølg fra støl til strand
om vårt fedreland.

Gunda Besseberg, livsfrisk hundreåring på Eikertun

En elskerlig dame på «Eikertun», Gunda Besseberg, fyller 100 år lørdag 6. november. Hennes far, Lars Guðbránsdóttir, lærer ved Røkeberg skole og organist i Haug kirke var fra Bærum. Moren var Ellen Marie f. Johnsen fra Høksund. Hennes barndoms-heim var sterkt religiøs og hennar oppdragelse var streng, men hun sier selv at hun hadde en god barndom og oppvekst. Hun ble konfirmert av pastor Harboe i Haug kirke i 1899 og hennes «sekkamerat» var Lina Ek fra Vestfossen, som fylte 100 år i fjor, og som bor vegg i vegg med henne på aldersheimen.

100-årsdagen kom tidlig med i den kristne ungdomsbevegelse og i bedningemisjonen i Røkeberg

Kvinneforening, som hennes far tok initiativet til ca. 1890. Hun synes å huske at hun som 4-åring var tilstede på dette møtet. Som voksen ble hun medlem og snart formann, et verv hun hadde, med små mellomrom, både sitt aktive liv. Misjonsarbeidet ble en livsoppgave for henne. Hun var formann i Vestfossens Indremisjonsforening i ca. 30 år. Dessuten var hun en av stifterne av Røkeberg Barnemisjon «Søstrene», hvor barna satte henne meget høyt på grunn av hennes blide vesen, som ikke har blitt mindre med årene. I 1960 ble hun gift med C.L. Besseberg, som deev Sandholdt møk. Verksted og ettervert ble det fem barn.

Hun forsøker over for «eikværingen» at om hun fikk leve sitt liv om igjen, ville hun ikke ønske det annerledes. Det har vært et rikt og godt liv, sier hun. Gunda Besseberg husker godt. Et levende minne er de spennende ukene under unionsstriden i 1905 og egnetelsen for at hennes mann skulle komme ut i krigen. Hun har hatt 7 søsken hvorav 3 fremdeles lever: Johan (93), Magnhild (91), bosatt i Sverige, og Gunnar (89). 10 barnebarn har det blitt og pr. i dag 16 oldebarn. Da vi besøkte henne på «Eikertun» for noen dager siden, kunne hun fortelle at hun sammen med en annen dame hadde vært på Husmorlagets «eldretreff» i Vestfossen og vi hadde så langt fra inntrykk av at vi snakket med en 100-åring. Hun var vital som få 70-åring. «Gud har vært god mot meg», sier hun tilslutt. Lørdag 6. november blir det stor fest på «Eikertun» til jubelantens ære. Også «eikværingen» gratulerer — på forhånd.

100-årsdagen Gunda Besseberg omgitt av sine barn, Ingeborg Flakstad, Ellen Rygh og Leif Eivind Besseberg.

Bildet viser Gunda Besseberg på Eikertun på sin 100-årsdag flankert av sine barn Ingeborg, Leif, Eivind og Ellen (sønnen Trygve døde i 1970)

Tremasse- og cellulose-industriens oppkomst i Drammens-distriktet

Av Sigfred L. Eier

I gammel tid laget man finpapir mest av brukte klær og utslitt lintøy, og så ble det kalt «klutepapir». Pakk-papir og papp ble helst laget av gammelt tauverk, fiskegarn og slikt. «Papirmøller» ble de brukene kalt som fremstilte produktene. Den eldste i landet bygde Ole Bentzen ved Akerselva omkring 1700, det senere Bentse Brug. Siden ble det bygd flere.

Drammensdistriktet fikk også sin: Eker Papirmølle, og grunnleggeren var Hans Nielsen Hauge. Sommeren 1800 var Hauge i København, og med sin sans for praktiske tiltak studerte han nøye papirmøllene i byens nærhet. Da han kom til Eiker høsten samme året, fant han en «redeligsinnet mann», som forsto seg på «mekaniske kunster». Hauge hadde tjent endel penger på salg av sine bøker og satte dem i foretagendet. Dessuten ble flere av hans venner med som interessenter, med broren Mikkel i spissen. I 1806 opplyste lensmann Gram på Eiker at «Eger Papir Fabrik» eides av Mikkel Nielsen og Torkild Olsen og at bedriftens brantakst var 15000 daler.

Foruten produksjon av papir omfattet anlegget først også mel- og siktemølle, stampe- og benmølle og et garveri i Hokksund. Fra 1809 er opplyst at der også var et lite metallstøperi som til og med støpte kirkeklokker og småkanoner. Der var noe over 40 arbeidere, og det ble ført felles husholdning for dem og eierne som om det var én familie. Eker Papirmølle, som lå ved Fredfoss ved Vestfossen, ble i lange tider et haugiansk sentrum på Østlandet. Fra mange kanter søkte folk dit og fikk veiledning både i kristelige og økonomiske spørsmål.

I 1824 døde Hans Nielsen Hauge og i 1846 broren Mikkel, men interessentenes arvinger fortsatte driften til 1856. Da ble papirmøllen solgt til de to drammenserne grosserer Erland Kjøsterud og stadshauptmann Harald Lyche. De ble altså de første «innfødte» papirfabrikantene i Drammensdistriktet. Erland Kjøsterud var født i 1826. Han var som før nevnt, eldste sønn av Hans Heinrich Kjøsterud og medinnehaber

av Hans Kjøsterud & Sønner. Harald Lyche var Kjøsteruds svoger, født i 1827 som sønn av kjøpmann Halvor Heyerdahl Lyche. I 1851 hadde Harald Lyche åpnet en bok- og papirhandel i Drammen og var altså grunnleggeren av det kjente firma Harald Lyche & Co.

Erland Kjøsteruds bror og kompanjong, Abraham Simers Kjøsterud, gikk inn som medeier i papirmøllen, og de nye eierne satte den i tidsmessig stand. Produksjonen ble omtrent fordoblet og var på sitt høyeste 5200 ris papir av forskjellige sorter og 1225 kg papp. Produktene ble omsatt gjennom Lyches forretning i Drammen. I 1865 var der 29 arbeidere ved «Mølla».

I 1871 tok eierne av Eker Papirmølle et nytt viktig skritt: de anskaffet papirmaskin — den første i Drammens-distriktet. Det var en såkalt rundsiebermaskin. På den ble laget tynnere pakk-papir og papp. Pappen ble laget om sommeren og hengt til tork på et loft eller lagt ute på bakken i solen.

Hvordan de skaffet råvarer til en papirproduksjon som etter

datidens forhold var ganske stor, er et spørsmål for seg. Foruten kluter brukte de tildels også halm, men det er sannsynlig at de vesentlig brukte tremasse iallfall som tilsetning til produksjonen på den nye maskinen. Det var kanskje nettopp tremassen som ga støtet til at den ble anskaffet. Fabrikker for tilvirkning av mekanisk tremasse var nemlig i gang da Eker Papirmølle fikk denne papirmaskinen, og det i umiddelbar nærhet. Eierne kunne til og med kjøpe den av sitt bysbarn Jacob Borch, som drev sliperi i Vestfossen.

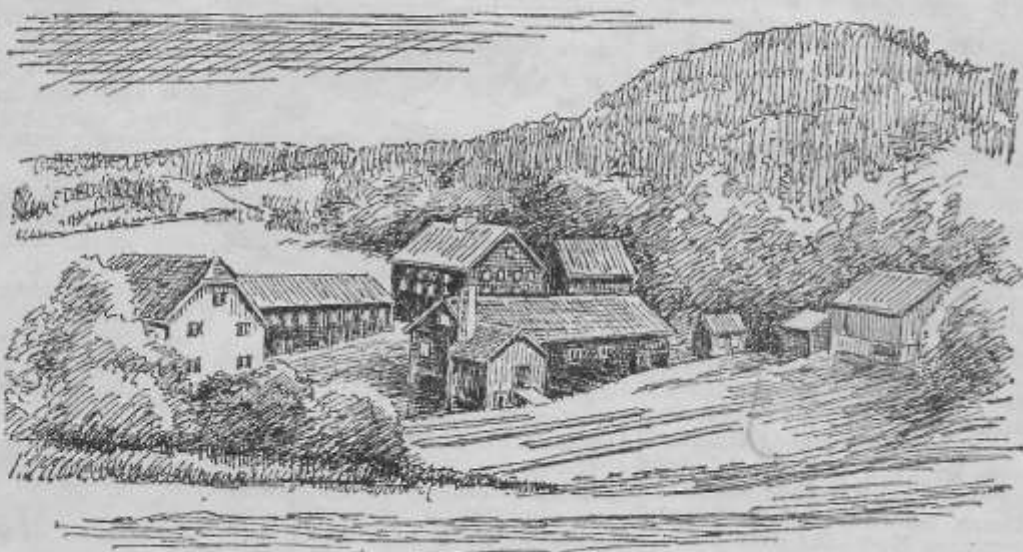
Papirforbruket steg fort over hele verden, og det ble vanskelig å skaffe råstoff nok til klutepapir. Det var den tyske tekstilarbeidar Friedrich Keller som løste problemet med å lage papir av tre. Som gutt hadde han lagt merke til at det dannet seg en papiraktig hinne på en slipestein når den hadde gnisset mot trerammen. Ved å blande det avslippte stoffet med vann fikk han en masse som lignet melkevelling. Denne vellingen tørket til et stoff som minnet om

grovt papir. 1844 er nevnt som året da Keller kunne fremstille papir av to tredjedeler tremasse og en tredjedel klutestoff.

I 1863 ble det første forsøket gjort med tresliping i Norge: et lite hjemmelaget sliperi som fremstilte tremasse til Bentse Brug. Arbeidsstokken var tre mann og årsproduksjonen 150 tonn. Svært enkelt var også det neste anlegget, hypotekbankdirektør Jørgen Meinichs på Bjølsen. Bare få år etter fikk Drammensvassdraget sitt første anlegg, i 1868 — det bemerkelsesverdige året da Randsfjordbanen ble åpnet. Da anla brødrene Amund Fossesholm og Olaus Foss et sliperi, Vestfossen Tremassefabrik på nordsiden av elven. Det had-

de to steiner og en årsproduksjon på 800 tonn. Vannhjulet ble i 1879 byttet om med turbin. I 1869 anla Drammens-borgeren Jacob Borch sitt sliperi på sørsiden av Vestfossen. Begge ble senere solgt til Vestfås Cellulosefabrik.

Allerede i 1872 var forresten drammenserne på ferde også helt oppe i Hønefoss-trakten. Overrettssakfører, senere statsråd Georg Thillesen, i spissen for et interessentskap hadde kjøpt vestre del av Hofsfossen og begynt anlegg av en tremassefabrikk under ledelse av ingeniør O. Tobiesen — den første i dette vassdraget. I 1873 ble nedre delen av fallet solgt til Follum Træsliberi som ble stiftet samme året.

«Eker Papirmølle» ved Fredfoss, Vestfossen.
Etter bilde i Drammens Tekniske Forenings jubileumsskrift 1930.

Familien Gunda og Carl Besseberg foran det nye huset etter brannen i 1921

*Eivind Besseberg overtok huset som etter hvert fikk utbygd veranda i 2.etg.
(Adresse: Smørgravveien 30)*

Huset ble solgt ut av familien etter Agnes Bessebergs død i 2008. Kjøperne var Inger Cecilie Kopperud og Per Morten Hellervik. De bygde om hele huset, kjøpte bl.a. egne maskiner slik at de kunne lage eget, profilert listverk innvendig. De bygde inn verandaen i 1. etg. og bygde på huset ut mot gården. Dette ble så profesjonelt gjort at de i etterkant fikk 2 sider omtale i Drammens Tidende.

Det er hyggelig at huset fikk en skikkelig opprusting og slik sett en ny fremtid!